

Η ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ

“Υπὸ τοῦ κ. ΚΩΣΤΑ ΣΤΡ. ΠΑΠΑ·Ι·ΩΑΝΝΟΥ

‘Ο ρεβιζιονισμὸς κατὰ τοῦ δεσποτισμοῦ

Λίγο πρὶν δολοφονηθεῖ ἀπὸ ἔνα πράκτορα τῆς Γκεπεού, τὸν Αὔγου-
στο τοῦ 1940 στὸ Μεξικό, δὲ Τρότσκι ἔγραψε μιὰ ἀληθινὰ προφητικὴ
φράση, ποὺ δύσκολα μπορεῖ νὰ μείνει κανεὶς ἀσυγκίνητος διαβάζοντάς
την σήμερα :

«Μιὰ ἴστορικὴ ἐξήγηση δὲν δικαιάνει τίποτε. Κι' δὲ Νέρων ὑπῆρξε κι' αὐτὸς ἔνα
προϊὸν τῆς ἐποχῆς του. 'Ἄλλ' ὅταν πέθανε, τὰ ἀγάλματά του γκρεμίστηκαν καὶ
τὸ ὄνομά του οβύστηκε ἀπὸ παγτοῦ. 'Η ἐκδίκηση τῆς ἴστορίας εἶναι φοβερότερη ἀπὸ
τὰς μοχθησίες ἀκόμα καὶ τοῦ πιὸ πανίσχυρον Γενικοῦ Γραμματέα. Τολμᾶ νὰ πιστεύω
ὅτι εὐναὶ μιὰ νάποια παρηγοριά»⁽¹⁾.

Δεκαέξη χρόνια ἀργότερα ἡ προφητεία τοῦ Τρότσκι ἐπαληθεύτηκε
σ' ὅλη τὴν γραμμή: χωρὶς νὰ δώσει τὴν παραμικρὴ «ἴστορικὴ ἐξήγηση» καὶ
χωρὶς νὰ δείξει τὴν παραμικρὴ διάθεση ἡθικῆς «δικαίωσης» τοῦ Στάλιν, δὲ
Νικήτας Χρουστσόφ, στὴν περίφημη «μυστικὴ» ἔκθεσή του στὸ 20ό συνέ-
δριο τοῦ μπολσεβικοῦ κόμματος, ἀπέδειξε στὰ μάτια τοῦ κόσμου, τὴν
νύχτα τῆς 24ης πρὸς τὴν 25η Φεβρουαρίου 1956, διτὶ ἡ ἐκδίκηση τοῦ νέου
Γενικοῦ Γραμματέα πάνω στὸν παλαιὸ μποροῦσε νᾶναι τουλάχιστον ἐξι-
σου φοβερὴ μὲ τὴν ἐκδίκηση τῆς ἴστορίας.

1. ‘Η καταγγελία τῆς «προσωπολατρείας»

Γιὰ νὰ πούμε τὴν ἀλήθεια, ἡ πιὸ παθιασμένη ἀντικομμουνιστικὴ
πολεμικὴ δὲν ἔδωσε ποτὲ μιὰ εἰκόνα τοῦ Στάλιν τόσο ἀποτρόπαιη δοῦ ἡ
εἰκόνα ποὺ σκιαγράφησε δὲ Χρουστσόφ *in partibus fidelium* τοῦ σαδιστι-
κοῦ, ψυχοπαθοῦ, μυθομανοῦς «τέρατος» ποὺ ἀποτελοῦσε ὡς τὰ τότε τὸ
ἴνδαλμα τῆς «νεολαίας τοῦ κόσμου»!

“Ετοι εἴδαμε τὸν «πατέρα τῶν λαῶν» μὲ τὰ ἔντρομα καὶ ἐμβρόν-
τητα μάτια αὐτῶν ποὺ βρέθηκαν κοντά του στὰ τελευταῖα εἰκοσιπέντε
χρόνια τῆς ἀπολυταρχικῆς του ἔξουσίας: κλεισμένο στὸ Κρεμλῖνο,
ἀρνούμενο νὰ ἐπισκεφθεῖ ἔνα χωρὶς ἡ ἔνα ἐργοστάσιο, φοβούμενο νὰ
δεῖ κατὰ πρόσωπο τοὺς ἐργάτες καὶ τοὺς ἀγρότες, ἀρνούμενο νὰ ἀντι-
μετωπίσει τοὺς στρατιῶτες τοῦ στρατοῦ τοῦ ὅποιου ἦταν δὲ στρατάρχης
περνώντας τὴ ζωὴ του σ' ἔνα κόσμο φαντασμάτων, κατοικούμενο ἀπὸ

1) Léon Trotski: Stalin 1948, σελ. 526.

τοὺς ἐφιάλτες τῆς μανίας καταδίωξης πού τὸν κατεῖχε' «κατηγορώντας τοὺς πάντες μὲ τὶς πιὸ παράλογες, συκοφαντικὲς καὶ ψευδεῖς κατηγορίες»⁽¹⁾, βλέποντας παντοῦ «διπλὸν παιχνίδιον, κατασκοπεία, σαμποτάζ, φανταστικὲς συνωμοσίες». Οἱ μεγαλοφύής στρατάρχης πού ὑποτίθεται δτὶ εἶχε ξεπεράσει τὸν Clausewitz, ἥταν στὴν πραγματικότητα ἔνας ἀδαής πού διηγύθυνε τὶς στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις πάνω σὲ μιὰ ὄνδρογειο δημοτικοῦ σχολείου! Οἱ «εὐεργέτης τῆς ἀνθρωπότητας» δὲν ἥταν παρὰ ἔνας τρομοκρατημένος τρομοκράτης πού «στραγγάλιζε τὸν συνεργάτες του ἥδικα καὶ σωματικά!» Τὸν πολύτιμο χρόνο του τὸν πέρναγε δργανώνοντας μὲ ἐπιμέλεια μανιακοῦ τὶς πιὸ τερατώδεις δίκες. Αφοῦ ἔξοντωσε τοὺς ἀντιπάλους του μπουχαρινικούς καὶ τροτσικότες, ρίχτηκε στοὺς ἵδιους του τοὺς ὀπαδούς καὶ τοὺς ἀποδεκάτισε: δ Χρουστσόφ τὸν εἶδε νὰ φτιάχνει ὁ ἵδιος καὶ νὰ ύπογράφει «383 μαῦρες λίστες» μὲ τὰ ὄνδρα χιλιάδων προγεγραμμένων στελεχῶν τοῦ κόμματος. Οἱ δηργίες του στοὺς ἀνακρίτες ποὺ ὠς τὰ τότε θεωροῦντο σὰν οἱ φάροι τῆς «σοσιαλιστικῆς» δικαιοσύνης, συνοψίζονταν σὲ μιὰ μόνη φράση: «Νὰ δέρνετε, νὰ δέρνετε καὶ νὰ ξαναδέρνετε!» Εξαπατημένος ἀπὸ τὶς παραποιημένες στατιστικὲς ποὺ ἥταν τὸ dada του, δ ἐμψυχωτής τῆς «σοσιαλιστικῆς» ἀνοικοδόμησης πρότεινε φόρους ἀπραγματοποίητους! Εχοντας διατάξει «ἰδν ἐκτοπισμὸν τῶν πληθυσμῶν διλάνερων ἔθνων, συμπεριλαμβανομένων τῶν γυναικοπαλδῶν καὶ τῶν μελῶν τοῦ κόμματος καὶ τῆς Κομμουνιστικῆς Νεολαίας», δ Στάλιν, μᾶς πληροφορεῖ δ σημερινός του διάδοχος, εἶχε λυσσάξει μὲ τὴν ἰδέα δτὶ δὲν μποροῦσε νὰ κάνει τὸ ἵδιο καὶ μὲ τοὺς Ούκρανοὺς ποὺ ἥταν πάρα πολὺ πολυάριθμοι γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ τοὺς ἐκτοπίσει! Οἱ «Κορυφαῖοι τῆς ἐπιστήμης» ἥταν ἔνας κοινὸς παραχαράκτης τῆς ιστορίας ποὺ ζήλευε τοὺς πάντας καὶ ἰδιαίτερα τοὺς στρατιωτικούς, καὶ ποὺ κυνηγημένος ἀπὸ ἔνα φοβερὸ σύμπλεγμα κατωτερότητας δὲν βρήκε ἄλλη λύση ἀπὸ τὸ νὰ μετατρέψει τὸν ἔαυτό του σὲ ἀντικείμενο μιᾶς ἀστυνομικά ἐπιβεβλημένης θρησκευτικῆς λατρείας. Στὸ τέλος εἶχε κατατίσει νὰ τὸν σέρνει ἀπὸ τὴν μύτη δ Μπέρια, δ πανίσχυρος ἀρχηγὸς τῆς ἀστυνομίας ποὺ «ξεσκεπάστηκε» μετὰ σὰν πράκτορας τῶν βρεταννικῶν μυστικῶν ὑπηρεσιῶν!

Αὕτη ἥταν ἡ νέα εἰκόνα αὐτοῦ ποὺ δ Louis Aragon εἶχε ύμνήσει μὲ τούτους τοὺς μετριοπαθεῖς στίχους:

O grand Staline, ô chef des peuples,
Toi qui fais naître l'homme,
Toi qui fécondes la terre,
Toi qui rajeunis les siècles,
Toi qui fais fleurir le printemps,
Toi qui fais vibrer les cordes musicales, κτλ.

1) Οἱ φράσεις μέσα στὰ εισαγωγικὰ εἶναι παραμένεις ἀπὸ τὴν «έκθεση Χρουστσόφ», δπως δημοσιεύτηκε στὴ Μονδε τῆς 6 - 16 Ιουνίου 1956.

‘Ο μέγας άνηρ πού δντως είχε κάνει νά παίξουν ένα πλήθος από cordes πού δὲν ήταν πάντοτε musicales (τουλάχιστον γι’ αύτούς πού βρίσκονταν κρεμασμένοι στήν άκρη τους!), γινόταν τώρα ό αποδοπομπιαίος τράγος. ”Ηδη άμεσως μετά τὸ θάνατό του οἱ λίγο πρὶν «ένθουσιώδεις» δπαδοί του ἄρχισαν νά μετριάζουν τὴν ἔξαλλη αύλοκολακεία πού είχε μετατρέψει «τὸ ¼ τῆς γῆς» σ’ ένα ἐργοστάσιο κατασκευῆς διιθυράμβων. Μιὰ αύλαία σιωπῆς ἔπεισε πάνω στὸ «θεωρητικό» ἔργο τοῦ Στάλιν πού ως τὰ τότε θεωρεῖτο ώς τὸ πον plus ultra τῆς ἐπιστημοσύνης. Καὶ οἱ ἀρ μόδιες ἀρχές τόνιζαν ἥδη τὴν «ἀνάγκη νὰ ἔξιβελιστεῖ ἀπὸ τὴν προπαγάνδα η σφαλερὴ καὶ ἀντιμαρξιστικὴ ἐρμηνεία τοῦ ρόλου τῆς προσωπολατρείας»⁽¹⁾. Τὴ μεθεπομένη τοῦ 20οῦ συνεδρίου, ἡ ἔννοια τῆς «προσωπολατρείας» πλάτηνε στὸ ἀπειρο καὶ ἄρχισε νά σημαίνει ὅχι ἀπλῶς καὶ μόνο τὸν κατὰ παραγγελίαν θαυμασμὸ τοῦ Στάλιν ώς «κορυφαίου ἐπιστήμονα», γλωσσολόγου, κτλ., ἀλλὰ δλες τὶς «παραβιάσεις τῆς σοσιαλιστικῆς νομιμότητας»!

Μὲ μιὰ λέξη, ἀπὸ τὴ «σφαλερὴ καὶ ἀντιμαρξιστικὴ ἐρμηνεία τοῦ ρόλου τῆς προσωπικότητας» προέρχονταν ὅχι μόνο η λατρεία τοῦ Στάλιν, ό «δογματισμὸς» καὶ η «ἀπολιθωση» τοῦ μαρξισμοῦ, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ η πλήρης κατάργηση τῆς ἐσωκομματικῆς δημοκρατίας ὅπως καὶ τὰ κύματα τῆς τρομοκρατίας πού κατέκλυσαν δλάκερη τὴν κοινωνία τὴν ἐποχὴ τῶν μεγάλων δικῶν ἐναντίον τῶν δεξιῶν καὶ τῶν ἀριστερῶν «παρεκκλίσεων». “Αν η «ίδεαλιστική» θεωρία τῆς προσωπολατρείας δὲν είχε παρασύρει τὸν Στάλιν καὶ δὲν τὸν είχε κάνει νά «παρεκκλίνει» κι’ αύτὸς ἀπὸ τὸν «όρθοδοξο μαρξισμό», ή ἀστυνομία δὲν θᾶχε ἀποκτήσει τὶς τρομοκρατικὲς ἔξουσίες πού τῆς είχε δώσει δ Στάλιν, καὶ η πολιτικὴ ζωὴ τῆς χώρας θὰ είχε τὴν ὅψη ὅχι ἐνὸς διαρκοῦς λουτρού αἴτιατος, ἀλλὰ τῆς κολυμβήθρας τῆς Βηθσαΐδας ὅπου οἱ τυφλοὶ θὰ ξαναβρίσκαν τὰ μάτια τους καὶ οἱ παράλυτοι θὰ περπατούσαν. ‘Αντ’ αύτοῦ η «σφαλερὴ καὶ ἀντιμαρξιστικὴ» προσωπολατρεία ἔκανε τὸν Στάλιν νά τρομοκρατήσει δλάκερη τὴν κοινωνία καὶ νὰ ἔξοντάσει τὸ ἄνθος τοῦ μπολσεβικισμοῦ. Στὶς ἐκκαθαρίσεις τοῦ 1936 - 38, λέει δ Ἡρουστσώφ, τουφεκίστηκαν ἡ συνελήφθησαν 98’ ἀπὸ τὰ 139 μέλη τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς ποὺ ἔξελέγη ἀπὸ τὸ συνέδριο τοῦ 1934, καὶ τὴν ἵδια μοίρα είχαν 1108 ἀπὸ τοὺς 1996 ἀντιπροσώπους πού είχαν πάρει μέρος σ’ αύτὸ τὸ συνέδριο⁽²⁾.

“Ηταν σαφὲς δτι η «προσωπολατρεία» δὲν ἀρκοῦσε γιὰ νὰ ἔξηγήσει μιὰ τέτοια ἑκατόμβη. ‘Ο ἵδιος δ Παλμίρο Τολιάττι, δ ἀρχηγὸς τοῦ ίταλικοῦ ΚΚ, ἀναγκάστηκε νὰ δείξει μιὰ δρισμένη δυσπιστία ώς πρὸς τὴν

1) Αναφέρεται ἀπὸ τὴν Mondē τῆς 28.7.1953.

2) Αξίζει νὰ σημειωθεῖ δτι αύτὸ τὸ συνέδριο τοῦ 1934 είχε δινομαστεῖ «τὸ συνέδριο τῶν νικητῶν» γιατὶ ἀποτελεῖτο ἀπὸ ἐμπίστους τοῦ Στάλιν: τὸ κόμμα είχε ἥδη ἐκκαθαρίσει ἀπὸ τοὺς δπαδούς τοῦ Τρότσκι καὶ τοῦ Μπουχάριν.

όρθοτητα τής έπισημης έρμηνείας τῶν «παραβιάσεων τῆς σοσιαλιστικῆς νομιμότητας» :

«Οταν ὑποστηρίζουμε, ἔγραφε τότε ὁ Τολιάττι, διε μιὰ δποιαδήποτε προσωπικότητα, ἀκόμα καὶ μιὰ προσωπικότητα τόσο ἴσχυρή ὅσο ὁ Στάλιν, μπόρεσε νὰ ἀλλάξει τὸ σοσιαλιστικὸ κοινωνικὸ πολιτικὸ καθεστώς, ἀντιφάσματος μὲ τὰ γενούτα, μὲ τὸ μαρξισμό, μὲ τὴν πραγματικότητα, καὶ πέφτουμε στὸν Ἰδεαλισμὸ (sic). Εἶναι σὰν νὰ ἀποδίδουμε στὴν προσωπικότητα δυνάμεις ὑπερφυσικές, ἀπίστευτες, π.χ. τὴ δύναμη ν' ἀλλάξει ἐνα κοινωνικὸ καθεστώς, καὶ μάλιστα τὸ κοινωνικὸ καθεστώς μιᾶς χώρας, ὅπου τὰ ἐκατομμύρια τῶν ἐγγαζομένων ἀποτελοῦν μιὰ ἀποφασιστικὴ δύναμη»⁽¹⁾.

Στὴν πραγματικότητα, αὐτά τὰ «έκατομμύρια τῶν ἐγγαζομένων» ἀποτελούμσαν μιὰ τόσο λίγο ἀποφασιστικὴ δύναμη, ὥστε οἱ νέοι ποντίφηκες τῆς ὁρθοδοξίας ἀπέδωσαν στὴν «προσωπολατρεία» ὅχι μόνο τὶς πολυπληθεῖς «παραβιάσεις τῆς λενινιστικῆς ἀρχῆς τῆς συλλογικῆς ἡγεσίας», ἀλλὰ ἐπίσης καὶ τὴν ὑπερεκμετάλλευση τῶν ἐργατῶν ἀπὸ τὸ σταχανωφισμό, ἀκόμα καὶ τὸν ἐκτοπισμὸ τῶν πληθυσμῶν ὀλάκερων «αὐτόνομων λαϊκῶν δημοκρατιῶν» καὶ τὴν ἐξαφάνισή τους ἀπὸ τὸν ἔθνολογικὸ καὶ πολιτικὸ χάρτη!

Αὐτὴ ἦταν ἡ νέα—ἡ «σωστὴ» καὶ ὅχι «ἀντιμαρξιστικὴ» έρμηνεία τοῦ ρόλου τῆς προσωπικότητας μέσα στὴν ἱστορία! «Ως τὰ τότε πιστεύαμε ὅτι ὁ μαρξισμὸς θεωρεῖ τὶς πράξεις τῶν ἀτόμων καὶ τὶς φαντασιώσεις τῶν ἰδεολογιῶν ὡς «έκδηλωσεις» καὶ ὡς ἀποτελέσματα τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκαιοτήτων, τῶν ταξικῶν συμφερόντων καὶ τῶν πολιτικῶν τους ἐκφράσεων. Λάθος! Στὴ θέση τῶν ἀντικειμενικῶν ἀναλύσεων ποὺ θὰ περιμέναμε, ὁ «ὁρθόδοξος» ψευτομαρξισμὸς μᾶς ἔδωσε πρῶτα μιὰ παραδεισιακὴ ἀπεικόνιση τῆς ἀνοικοδόμησης τοῦ σοσιαλισμοῦ σὲ μιὰ μόνη χώρα καὶ ἀπὸ μόνο ἔνα ύπεράνθρωπο ἡγέτη, κι' ὑστερα, μιὰ δαιμονιακὴ ἔρμηνεία τοῦ μύθου τοῦ θαυματουργοῦ βασιληά. «Οπως παρατηρεῖ ὁ Ἰδιος ὁ Τολιάττι:

«Μένουμε πάντα μέσα στὴν περιοχὴ τῆς προσωπολατρείας. Στὴν ἀρχῇ, δλα τὰ κακὰ ὠφελούνται στὶς θετικές καὶ ὑπεράνθρωπες ἀρετὲς ἔνδες ἀτόμουν. Τώσα, δλα τὰ κακὰ δρεῖλονται στὰ ἔξαιρετα καὶ μάλιστα ἔξωφρευνα ἐλαττώματα τοῦ Ἰδιοῦ ἀντοῦ ἀτόμουν. Άλλα καὶ στὶς δύο περιπτώσεις δὲν χρησιμοποιοῦμε τὰ μαρξιστικὰ κριτήρια».

‘Αλήθεια, τὶ γινόταν τὸ «μαρξιστικὸ κριτήριο»; Τὶ γινόταν ἡ «ἐπιστημονικὴ» ἀντίληψη τῆς ἱστορίας ποὺ ὅς τὰ τότε ἦταν τὸ point d'importance τῆς αὐτοτιτλοφορούμενης «πρωτοπορίας»;

2. Τὸ τέλος τῆς ἰδεολογίας

‘Η ἐκπληκτικὴ εὐκολία μὲ τὴν δποία ἡ «λατρεία» τοῦ Στάλιν μεταμορφώθηκε σὲ σιχαστὰ καὶ σὲ ἀηδια, ἔβγαζε στὸ φῶς τὸ Μηδὲν πάνω στὸ δποίο εἶχε χτιστεῖ ὁ οὐρανοξύστης τῆς ὁρθοδοξίας. “Οπως τὸπε δ Sartre, δ φιλόσοφος ποὺ νόμιζε ὅτι εἶχε γίνει ἡ συνείδηση αὐτῆς τῆς πρωτοπορίας ποὺ θεωροῦσε τὸν ἑαυτό της ὡς τὸ «συνειδητὸ τμῆμα» τῆς

1) Palmiro Togliatti: ἄρθρο στὴν Humanité τῆς 3 7-1956.

άνθρωπότητας, «ή έκθεση του Χρουστσώφ ύπηρξε ένα φοβερό πλήγμα»⁽¹⁾. Πλήγμα φοβερό ήταν για δλους αύτούς πού δὲν διστάζαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ βίᾳ, τὴ συκοφαντεία, τὰ πιὸ ἀτιμωτικὰ μέσα γιὰ νὰ διαπαιδαγωγήσουν δῆθεν τὶς ἀμαθεῖς μάζες καὶ νὰ τὶς ὁδηγήσουν στὴ «γῆ τῆς ἐπαγγελίας τοῦ σοσιαλισμοῦ». Γιὰ τὸν ἄλλους ήταν μιὰ ἀπελευθέρωση, τὸ ξύπνημα ἀπὸ ένα κακὸ δνειρο. «Ἐτσι εἶδαν ὅτι οἱ μορφωτὲς καὶ ἀναμορφωτὲς τῆς προοδευτικῆς ἀνθρωπότητας χρειάζονταν κι' αὐτοὶ νὰ μορφωθοῦν μὲ τὴ σειρά τους, ὅτι οἱ μονοπωλητὲς τῆς ἐπιστήμης εἰχαν πέσει θύματα μιᾶς ἀπάτης ποὺ δὲ Πιέτρο Νέννι (δὲ τιμηθεὶς ἄλλοτε μὲ τὸ «Βραβεῖο Στάλιν») τὴν θεώρησε σὰν τὴ «μεγαλύτερη τῆς ιστορίας».

Στὴν πραγματικότητα, μαζὶ μὲ τὴν τυραννία τοῦ Στάλιν γελοιοποιηθήκε καὶ ἔξαφανίστηκε ἡ βάρβαρη μυθολογία τῆς «πρωτοπορίας». Ποιά ήταν ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν τῶν αὐτοεκλεγέντων ἑκλεκτῶν; Νὰ «διαπαιδαγωγήσουν» τὶς μάζες. «Οπως τῷχε δηλώσει ὁ Joseph Revaï, ὁ ογγυρος ύπουργός τῆς «κουλτούρας» ποὺ τὰ ἱεροεξεταστικὰ του ούκαζια εἰχαν καταδικάσει σὲ ἀσφυξία τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες τῆς πατρίδας του, «δ τελικὸς σκοπὸς δλης τῆς λαϊκῆς μας παιδείας εἶναι νὰ μάθουν δλοι οἱ ἀνθρωποι τὶς ἀλήθειες τῆς θεωρίας τοῦ Μάρκ, τοῦ Ἐνγκελ, τοῦ Λένιν καὶ τοῦ Στάλιν»⁽²⁾.

Μ' αὐτὴ τῇ λογική, τὸ σωφρονιστικὸ σύστημα μὲ τὶς φυλακὲς καὶ τὸ ἀπομονωτήριά του ἐνσωματώθηκε στὴ «λαϊκὴ ἐκπαίδευση», καὶ τὰ στρατόπεδα συγκέντρωσης βαφτίστηκαν «ἀναμορφωτήρια»!

Στὴ φαντασία αὐτῶν τῶν αὐτοδιοισμένων παιδαγωγῶν δι μαρξισμὸς—λενινισμὸς—σταλινισμὸς δὲν ήταν μόνο «ἡ μόνη ἀληθινὴ ἐπιστήμη»⁽³⁾, ήταν ἐπίσης ἡ μέθοδος ποὺ ἔδινε στὸν κάτοχό της τὴν παντογνωσία. «Οπλισμένος μὲ «μαρξισμὸ - λενινισμὸ» δ κάθε κομματικὸς μποροῦσε καὶ ὥφειλε νὰ «πάρει θέση» σ' δλα τὰ ζητήματα καὶ νὰ δεῖξει στὸ μουσικὸ τὶ εἶναι ἡ σωστὴ μουσική, στὸ ζωγράφο τὴν ἀληθινὴ ζωγραφική, στὸ βιολόγο τὴν ἀληθινὴ βιολογία, κ.ο.κ. «Ἡ ὁρθοδοξία ἔδινε τὴν παντογνωσία καὶ τὸ κόμμα ήταν ἡ ἔδρα αὐτῶν τῶν παντογνωστῶν στοὺς δοπιοὺς ἔπερπε νὰ δίνουν διαρκῶς λόγο δλοι οἱ κοινοὶ θητοὶ.

Πῶς νὰ μὴ θυμηθοῦμε τὴν πολεμικὴ τοῦ Μάρκ κατὰ τῆς πρωσικῆς λογοκρισίας; Μᾶς ζητάτε, ἔλεγε δὲ νέος Μάρκ στοὺς θεωρητικοὺς καὶ τοὺς ἀπολογητὲς τῆς λογοκρισίας:

«Μᾶς ζητάτε νᾶμαστε μετριόφρονες—ἀλλὰ ἐσεῖς ἔχετε τὸ θράσος νὰ μετατρέπετε τοὺς ὑπαλλήλους τῆς λογοκρισίας σὲ παντογνῶστες, σὲ φιλοσόφους, θεολόγους, πολιτειολόγους, σὲ μαντεῖα τῶν Δελφῶν . . .»⁽⁴⁾.

1) Δηλώσεις τοῦ Jean - Paul Sartre στὸ Express τῆς 9-11-1956.

2) Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν François Fejtő : Histoire des démocraties populaires 1952, σελ. 397.

3) Οἱ δροὶ εἶναι τοῦ Μπουχάριν: La théorie du matérialisme historique, σελ. 13.

4) Karl Marx : Remarques sur la censure prussienne. Μετάφρ. J. Molitor : Œuvres Philosophiques (εκδ. Costes) I, 145.

Συγκρινόμενες μὲ τὶς ἀξιώσεις τῶν ψευτο· οπαδῶν τοῦ Μάρκου οἱ ἀπαιτήσεις τῆς πρωσικῆς λογοκρισίας τοῦ 1842 μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ φιλελευθερισμοῦ: μεταμορφωμένοι ἐλέωφ μαρξισμού· λενινισμοῦ, σὲ «παντογνῶστες» καὶ σὲ «μαντεῖα τῶν Δελφῶν», ἀνθρωπάκοι (κατὰ κανόνα ρατέδες στὴν εἰδικότητά τους), ποὺ δὲ μοναδικός τους πνευματικός τίτλος τιμῆς ἦταν ἡ κομματικὴ ταυτότητα, δημιούργησαν ἔναν ἀπέραντο «μορφωτικὸ μηχανισμὸ» ποὺ γρήγορα περιέλαβε ὑπὸ τὴν «καθοδήγησή» του δλες τὶς πνευματικὲς ἐκδηλώσεις. Αὐτοὶ εἶναι ποὺ εἰσήγαγαν τὸ «μαρξισμὸ· λενινισμὸ» σ' δλες τὶς περιοχὲς τῆς τέχνης καὶ τῆς ἐπιστήμης, ποὺ ἐντελῶς χαρακτηριστικά τὶς ὀνόμασαν «μέτωπα», σάμπιως· ἡ τέχνη καὶ ἡ ἐπιστήμη ν' ἀποτελοῦσαν πεδίο σκοποβολῆς καὶ νὰ παρουσιάζαν τὰ ἤδια προβλήματα μ' ἔνα ἐπιτελικὸ χάρτη. Αὐτοὶ οἱ περιεργοὶ· οἱ πρωτοφανεῖς στὴν ἴστορία λόχοι ἐκπολιτιστικῶν καταδρομῶν εἶχαν ὑποβάλει λογοτέχνες καὶ ἐπιστήμονες στοὺς πιὸ ἔξευτελιστικοὺς περιορισμούς. Κι' αὐτοὺς τους «παιδαγωγούς» τοὺς εἰδικευμένους στὰ πάντα, ἀλλὰ τοὺς παντελῶς στερημένους κάθε ἄλλης εἰδικότητας, δὲ παλαιόδες κομμουνιστὴς οὐργαρος δραματικός συγγραφεὺς Gyula Hay τοὺς εἶχε ὀνομάσει «σύντροφο Κούξερα» καὶ τοὺς εἶχε κάνει ἔνα σαρκαστικὸ πορτραῖτο :

«Ο Κούξερα δὲν ξέρει τίποτε κατὰ βάθος καὶ ως ἐκ τούτου παίρνει θέση σ' ὅλα τὰ ζητήματα. Ο ρόλος του δὲν εἶναι νὰ δίνει ντιρεκτίβες; 'Επι ζητημάτων ἀρχῶν; Πάνω σ' ὅποιοδήποτε θέμα; Πῶς λοιπὸν μπορῶ νὰ τοῦ ζητήσω νὰ ἔχει συγκεκριμένες γνῶσεις»; (¹⁾).

Μεθώντας μὲ τὶς λέξεις «πρωτοπορία», «προλεταριακὴ ἐπιστήμη» καὶ ἄλλα ἡχηρὰ παρόμοια, οἱ ἀναλφάβητοι αὐτοὶ παιδαγωγοὶ ἀπαιτοῦσαν ἀπὸ τοὺς φυσικομαθηματικούς, τοὺς βιολόγους, τοὺς καλλιτέχνες κ.τ.λ., νὰ ἀφομοιώσουν τὶς «ἀλήθειες» τῆς ἰδεολογίας καὶ ν' ἀπαρνηθοῦν τὸ σάπιο «ἀντικειμενισμὸ ποὺ θέλει νὰ κρατήσει τὴν ἐπιστήμη πάνω ἀπὸ τὴν πάλη», δηλαδὴ ν' ἀπαρνηθοῦν τὶς δικές τους πεποιθήσεις γιὰ νὰ ὑμνήσουν τὴ φανταστικὴ «ἐπιστήμη» ποὺ τὸ κόμμα τὴν ἥθελε ἀπόκλειστικὰ δικῇ του καὶ ποὺ τὴν κρατοῦσε ζηλότυπα κρυφή.

«Οταν ἀναλογίζεται κανεὶς αὐτὴ τὴν ἐρμητικὴ «ἐπιστήμη» ποὺ οἱ ἔξωτερικές τῆς ἐκδηλώσεις ἀνάγονται σὲ μερικὲς φόρμουλες γιὰ ἀποστήθιση καὶ ἄλλες τόσες ἀσήμαντες μπροσοῦρες, πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ μὴν ξαναθυμηθεῖ τὸν Μάρκο καὶ τὴ φανταστικὴ σοφία ποὺ είρωνικὰ ἀπέδιδε στοὺς πρώσους λογοκριτές;

«Τὸ κράτος ζητάει ἀπὸ τοὺς συντάκτες τοῦ καθημερινοῦ τύπου (²⁾) νὰ εἶναι ἀνθρώποι ἐντελῶς ἄψυγοι. Τοὺς ζητάει «γνῶσεις καὶ Ικανότητα». Ἀλλὰ δὲν φαίνεται νᾶχει τὴν παραμικρὴ ἀμφιβολία γιὰ τὶς γνῶσεις καὶ τὴν Ικανότητα τοῦ λογοκριτή νὰ κρίνει τὶς γνῶσεις καὶ τὶς Ικανότητες τῶν ἄλλων. "Αν ὑπάρχει στὴν Πρωσία μιὰ τέ-

1) Gyula Hay στοὺς Temps Modernes, № 129 - 131.

2) Τὰ βιβλία δὲν περνάγαν τότε ἀπὸ λογοκρισία.

τοια λεγεώνα ἀπό πολυμαθεῖς ιδιοφυΐες ποὺ μόνο ἡ κυβέρνηση τίς ξαίρει, γιατὶ αὐτὸς ἔγκυκλοπαιδικὰ πνεύματα δὲν καταγίνονται μὲ τὴ λογοτεχνία; Ἀντὶ νὰ προσπαθοῦν μὲ τὴ λογοκρισία νὰ θέσουν τέρμα στὶς πλάνες τοῦ τύπου, αὐτοὶ οἱ μεγαλοφυῖες ύπαλληλοι θᾶξπερε πάρα ποὺ δὲν ἔχουν παρὰ μόνο μιὰ εἰδικότητα, καὶ ποὺ μάλιστα τὴν ἀσκοῦν χωρὶς ἡ Ικανότητά τους νᾶχει ἐπίσημα ἀναγνωριστεῖ. Γιατὶ σιωποῦν αὐτοὶ οἱ παμπόνηροι πού, σὲν τὶς χῆνες τοῦ Καπιτωλίου, θὰ μποροῦσαν νὰ σώσουν τὸν τόπο μὲ τὴ φλυαρία τους; Ἡ διακριτικότητά τους εἶναι ύπερβολική. Τὸ μορφωμένο κοινὸς τοὺς ἀγνοεῖ, ἀλλὰ ἡ Κυβέρνηση τοὺς γνωρίζει. Κανένα Κράτος ὡς τὰ τώρα δὲν εἶχε ύπαλληλους τόσο σοφούς. Κανένα Κράτος ὡς τὰ τώρα δὲν εἶχε στὴ διάθεσή του μιὰ ὀλάκερη τάξη ἀποτελούμενη ἀπὸ πολυίστορες καὶ ἔγκυκλοπαιδικές ιδιοφυΐες. Κι' ἀν οἱ ύπαλληλοι αὐτοῦ τοῦ κράτους εἶναι σοφοί, πόσο πιό σοφοί θὰ πρέπει νᾶχαι αὐτοὶ ποὺ τοὺς ἀνακάλυψαν καὶ τοὺς διόρισαν...»⁽¹⁾.

Τὶ θᾶλεγε δὲ Μάρξ ἀν ζούσε σήμερα; Γιατὶ δῆλοι οἱ πολυμαθεῖς ἔγκυκλοπαιδιστὲς ποὺ γεμίζαν τὰ γραφεῖα τῆς πρωσικῆς λογοκρισίας τοῦ 1842, γεκραναστήθηκαν στὶς μέρες μας καὶ ἀποτέλεσαν ἔνα συλλογικὸ πρόσωπο, τὸ κόμμα, στὸ ὅποιο μετέδωσαν τὶς γνώσεις καὶ τὶς ίκανότητές τους. Τὸ κόμμα ήταν ἡ κατοικία αὐτῶν τῶν ἀφανῶν μεγαλοφυῖῶν καὶ τῶν ἀόρατων πολυίστορων ποὺ ἡ σοφία τους ἀπλωνόταν ἀπὸ τὴν κορυφὴ πρὸς τὴ βάση δίνοντας τὸ δικαίωμα στὸν δοπιοδήποτε δουλοπρεπῆ ύπαλληλίσκο τοῦ «ἀπαράτ» νὰ σατραπεύει πάνω στὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες.

Τὸ κομμουνιστικὸ κράτος εἶναι, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, τὸ πρῶτο κράτος τῆς ίστορίας ποὺ οἱ ύπηρέτες του ἀπλωσαν τὴν πολυίστορία στὸ ἀπειρο παίρνοντας στὴ δικαιοδοσία τους ὅχι μόνο τὰ «ἀνθρώπινα—πολὺ ἀνθρώπινα» καθήκοντα τῆς διοίκησης, ἀλλὰ καὶ τὴ μουσική, δῆπος καὶ τὴ βιολογία, τὴ ζωγραφικὴ δύπως καὶ τὴν κυματομηχανική. Τωόντι, δῆπος θᾶλεγε δὲ Μάρξ, δὲν τοὺς χρειάστηκε παρὰ νὰ «ὅρθωσουν τὸ ἀνάστημά τους» γιὰ νὰ συντρίψουν τοὺς ἀθλιούς μουσικούς, βιολόγους, ζωγράφους, φυσικομαθηματικούς, κτλ., «ποὺ δὲν εἶχαν παρὰ μόνο μιὰ εἰδικότητα! Καθὼς ξαίραν τὰ πάντα, γνωρίζαν καλύτερα ἀπὸ τοὺς ζωγράφους τὸ πῶς πρέπει νὰ βλέπονται τὰ ἴμπρεσσιονιστικὰ ἔργα: τὰ ἔργα αὐτὰ ήταν ἀπαύγασμα τοῦ μονοπωλιστικοῦ κεφαλαίου κι' ὡς ἐκ τούτου φθοροποιά. Ἐν δὲ ζωγράφοι τὰ ἐκτιμοῦσαν, εἶναι γιατὶ εἶχαν πέσει στὴν παγίδα τοῦ «άντικειμενισμοῦ». Ἔτσι μετάμορφωμένο σὲ ύπατο τεχνοκρίτη, τὸ κόμμα ἔκλεισε τὸ Μουσεῖο τῶν ἴμπρεσσιονιστῶν...

Κανένα κράτος ὡς τὰ τώρα δὲν εἶχε ὄργανα τόσο σοφὰ καὶ πολύπλευρα. Εὔκολα καταλαβαίνει κανεὶς πόσο μεγαλύτερη σοφία καὶ πολυμάθεια ἔπειρε πάρα ποὺ ἀνέσυραν ἀπὸ τὴν ἀφάνεια τοὺς σοφούς καὶ πολυμαθεῖς ύφισταμένους τους! Ἡ ἔξηγηση εἶναι ἀπλῆ: αὐτοὶ εἶναι ποὺ κατεῖχαν τὸ «μαρξισμὸ-λενινισμό», τὴν ἀληθινὴ ἐπιστήμη τῆς μουσικῆς, τὴς ζωγραφικῆς, τοῦ ἀπειρα μεγάλου καὶ τοῦ ἀπειρα μικροῦ, αὐτὴν ποὺ «ἀφημένοι στὶς ἵδιες του τὶς δυνάμεις» οἱ μουσικοί, οἱ ζω-

1) Μάρξ: ἔνθ. ἀν. I, 152.

γράφοι, οι ἐπιστήμονες δὲν θὰ κατόρθωναν ποτὲ ν' ἀποκτήσουν. Τὸ Κόμμα κατεῖχε τὴν ἀληθινὴν de omnius ἐπιστήμῃ ἀπέναντι στὴν ὁποίᾳ δλεῖς οἱ προγματικὲς ἐπιστῆμες δὲν ἦταν παρὰ παρέκκλιση καὶ παραφθορά. Στὸ κόμμα ἦταν κατατεθειμένο τὸ liber vivus τῆς «προλεταριακῆς ἐπιστῆμης». Ἐκεῖ βρίσκονταν:

legato con amore in un volume
cioè che per l'universo si squaderna (¹)

Τὸ μόνο δυσάρεστο εἶναι ὅτι ἡ Βίβλος τῆς ὀρθοδοξίας, τὸ Κοράνι τοῦ Ἱεροῦ Πολέμου κατὰ τοῦ μπουρζουάδικου σκοταδισμοῦ, δὲν περιεῖχε παρὰ μόνο ἄσπρες σελίδες. «Οπως ἔλεγε ἐδῶ καὶ ἔνα αἰώνα ὁ Custine γιὰ μιὰ ἀνάλογη πλευρὰ τῆς ρωσικῆς πραγματικότητας, «ἄν ἀνοίξετε τὸ βιβλίο, δὲν θὰ βρήτε τίποτα ἀπ' ὅτι ἀναγγέλει. «Ολα τὰ κεφάλαια εἶναι σημειωμένα, ἀλλὰ κανένα τους δὲν ἔχει γραφεῖ!» Αὐτὴν τὴν boutade, ἡ μετατροπὴ τοῦ ὀρθόδοξου μαρξισμοῦ σὲ ἄγραφο δόγμα (²) τὴν ἔκανε ἀλήθεια. «Οπως λέει ὁ M. Merleau-Ponty, ἡ ὀρθοδοξία «παραλύει τὸ πνεῦμα τῆς ἔρευνας καὶ ἔξηγει γιατὶ τόσο σπάνια βρίσκουμε ἔνα ἐνδιαφέρον μαρξιστικὸ βιβλίο» (³). «Τὸ μαρξιστικὸ σύμπαν, παρατηρεῖ ὁ Sartre, εἶναι γεμάτο ἀπὸ ἔρήμους καὶ ἀνεξερεύνητες χῶρες» (⁴): πολὺ σωστότερο δὲν θᾶταν ὅμως νὰ μίλαγε γιὰ τοὺς ἀντικατοπτρισμοὺς καὶ τὰ φαντάσματα ποὺ τὸ κατοικοῦν;

Ἡ ὀρθοδοξία καὶ τὸ ἰδεολογικὸ μονοπώλιο τοῦ κόμματος δικαιώνονταν στὴ φαντασία τῶν πιστῶν δσον καὶ ρό συσκότιζε τὰ πνεύματα ἡ πίστη στὸ ἀλάθητο τοῦ «Πατέρα τῶν Λαῶν». Τὶ θὰ γινόταν τώρα ποὺ ἀπέσβετο τὸ λάλον ὕδωρ καὶ τὸ μουστακοφόρο εἴδωλο ἔπεσε κατὰ γῆς: «Οχι μόνο ὁ μέγας Πάν εἶχε πεθάνει καὶ δὲν εἶχε νεκρανασταθεῖ τὴν ἐπομένη Κυριακή, ἀλλὰ καὶ «ὁ κορυφαῖος τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν» δὲν ἦταν παρὰ ἔνα «τέρας» ύπευθυνο γιὰ τὸ θάνατο καὶ τὸν ἐκτοπισμὸ ἐκατομμυρίων ἀνθρώπων, κι' ἔνας «ἀμαθῆς» ποὺ οἱ ἐπιστημονικές του ἀξιώσεις καὶ ἡ περιλάλητη σοφία δὲν στηρίζονταν παρὰ μόνο στὸν τρόμο που ἐνέπνεε.

Μαζὶ μὲ τὸν μύθο τοῦ Στάλιν κατέρρεε κι' ὁ μύθος τῆς «πατρίδας τοῦ σοσιαλισμοῦ» ποὺ ἦταν ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς ὀρθοδοξίας: αὐτὸ ἦταν τὸ «φοβερὸ πλῆγμα» γιὰ τὸ δποῖο μιλάει ὁ Sartre.

3. Τὸ τέλος τῶν ἀπατῶν

Οἱ σκέψεις ποὺ ἐνέπνευσαν στὸν Sartre, ἡ φοβερὴ κρίση ποὺ δημιούργησε ἡ ἔκθεση Χρουστσόφ καὶ μετὰ ἡ πολωνικὴ καὶ ἡ ούγγρικὴ ἐπανά-

1) Γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν Dante: «δεμένο μὲ ἀγάπη σ' ἔνα τόμο—σύτὸ ποὺ εἶναι σκορπισμένο μὲς στὸ σύμπαν!»

2) Βλ. 'Η κρίση τοῦ μαρξισμοῦ σελ. 30 - 38.

3) Les Aventures de la dialectique 1955, σελ. 89.

4) Le réformisme et les fétiches, στοὺς Temps Modernes, No 122, σελ. 119,

σταση του Όκτωβρίου - Δεκεμβρίου 1956, είναι έντελως χαρακτηριστικές για τη νοοτροπία των αύτοκαλούμενων έπαναστατών διανοούμενων. Κατά τὸν Sartre, όλο τὸ κακὸ διφείλεται στὴν πρόσωρη δημοσίευση τῆς ἔκθεσης Χρουστσώφ :

«Τὸ μεγαλύτερο λάθος ήταν ἡ ἔκθεση Χρουστσώφ. Γιατὶ ἡ δημόσια καὶ ἐπί-σημη καταγγελία, ἡ λεπτομερειακὴ ἔκθεση ὅλων τῶν ἐγκλημάτων ἐνδὲ ἀνθρώπου ποὺ τὸν περιέβαλε ὡς τὰ τότε μιὰ λερή αἴγλη καὶ ποὺ ἐπὶ τόσον καὶ ρὸ συμβόλιζε τὸ κα-θεοτάρως, ἥταν μιὰ τρέλλα (sic) ἐφ' ὅσον μιὰ τέτοια εἰλικρίνεια δὲν εἶχε γίνει ὄντικε-μενικὰ ἐπιτρεπτὴ ἀπὸ μιὰ προηγούμενη, σημαντικὴ ὑψώση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ (sic)... Τὸ ἀποτέλεσμα ἥταν ὅτι ἀποκαλύφτηκε ἡ ἀλήθεια στὰ μάτια τῶν μα-ζῶν χωρίς οἱ μάζες αὐτές νᾶντι ἔτοιμες νὰ τὴν δεχτοῦν (sic). "Οταν βλέπουμε π.χ. τὶ σάλο προξένησε στοὺς Γάλλους κομμουνιστὲς διανοούμενους καὶ ἔργατες, εὔκολα καταλαβασίνουμε πόσο λίγο οἱ Οδυγγοί ἥταν προετοιμασμένοι γιὰ νὰ καταλάβουν αὐτὴ τὴ φοβερὴ ἀφήγηση τῶν ἐγκλημάτων καὶ τῶν λαθῶν ποὺ ἔκανε ὁ Χρουστσώφ χωρὶς νὰ προσθέσει καμιὰ ἔξηγηση, καμιὰ ιστορικὴ ἀνάλυση, χωρὶς καμιὰ περίσκεψη (sans prudence)»¹⁾ !!

Τὸ ἔκπληκτικὸ αὐτὸ κείμενο ἀρκεῖ γιὰ νὰ τοποθετήσει τὸν Sartre σὲ μιὰ περίοπτη θέση ἀνάμεσα στοὺς κλασικοὺς τῆς σύγχυσης καὶ τῆς κακῆς πίστης, ποὺ είναι οἱ δύο βασικὲς ἀρετὲς τῶν ψευτο-ἐπαναστατῶν τῆς ἐποχῆς μας. Τωόντι, κι^o οἱ πιὸ ἀντιδραστικοὶ συγγραφεῖς ἡ δημοσιο-γράφοι ὅλων τῶν ἐπόχων ὡς τὰ σήμερα δὲν ἀπετόλμησαν ποτὲ νὰ πούν ἀνοιχτὰ ὅτι ἡ λεπτομερειακὴ καὶ λεπτομερειακότατη ἔκθεση καὶ καταγγελία τῶν πιὸ φρικιαστικῶν πλευρῶν τοῦ συστήματος τῶν ἔργο-στασίων τοῦ περασμένου αἰώνα: ἐννοοῦμε αὐτὴν ποὺ ὁ Engels π.χ. καὶ ἀργότερα ὁ Μάρκος διάβασαν στὶς ἀλλεπάλληλες ἔκθεσεις τῶν Βασι-λικῶν Ἐπιτροπῶν ποὺ ἐπιθεώρησαν τὰ ἀγγλικὰ ἔργοστάσια τοῦ 1840, ἥταν μιὰ «τρέλλα»! Πῶς νὰ μὴ θαυμάσουμε τὴν «ἀπερισκεψία» τῆς Γαλ-λικῆς μπουρζουαζίας ποὺ ἄφησε τὸν Ἀκαδημαϊκὸ Vuillermet νὰ δημο-σιεύσει τὴν περίφημη ἔκθεσή του γιὰ τὰ γαλλικὰ ἔργοστάσια καὶ νὰ πεῖ τὴν ἀλήθεια χωρὶς νὰ τὴν κρύψει πίσω ἀπὸ καμιὰ «ἔξηγηση» καὶ χωρὶς νὰ τὴν φτιασιδώσει μὲ καμιὰ «Ιστορικὴ» ψευτο ἀνάλυση! "Ως τὰ τώρα, οἱ συντηρητικοὶ διανοούμενοι εἶχαν διατυπώσει ὅλων τῶν εἰδῶν τὶς ἀμφι-βολίες σχετικὰ μὲ τὴν «πολιτικὴ ἱκανότητα» τῶν μαζῶν γενικὰ καὶ τῶν ἔργαζομένων τάξεων εἰδικά. Ἀλλὰ κανεὶς τοὺς δὲν εἶχε τολμήσει νὰ πεῖ δημοσίᾳ ὅτι ὑπάρχουν περιπτώσεις ὅπου οἱ μάζες μπορεῖ νὰ μὴν είναι «ἔτοιμες νὰ δεχτοῦν τὴν ἀλήθειαν». ὅτι ἡ ἀλήθεια—ἡ ἀλήθεια πάνω στὰ ἐγκλήματα τῶν τυράννων ἡ ἡ ἀληθινὴ ἀπεικόνιση τῶν συνθηκῶν ὑπάρχεις τῶν ἀνθρώπων—μπορεῖ νὰ πρέπει νὰ μείνει κρυφὴ ὅσον καιρὸ ἡ «σημαντικὴ βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ» δὲν κάνει ἐπιτρεπτὴ (δηλαδὴ ἀνώδυνη) τὴν ἀνακοίνωσή της! "Αν ἥταν ἔτοι, κι^o ἀν ἐπιπλέον ἡ θεωρία τῆς «αὖξουσας ἀπαθλίωσης» ἥταν σωστή, οἱ ἔργατες θα πρεπεῖ νὰ μὴ λάβουν ποτὲ γνώση τῶν ὄντως ἐμπρηστικῶν «ἀποκαλύ-

1) J. P. Sartre : ἄρθρο στὸ Express τῆς 9-11-1956.

ψεων» πού περιέχονται στά βιβλία του Carlyle, τοῦ Engels, κτλ.! Κατά τὴν ἀλλόκοτη αὐτὴ φιλοσοφία τῆς «περίσκεψης, μόνο σὲ χορτάτους ἀνθρώπους ἔπειρε νὰ δοθεῖ τὸ δικαίωμα τῆς ἀνάγνωσης τοῦ **Κομμουνιστικοῦ Μανιφέστου!**» Ή ἄτυχη φράση γιὰ τὴ «βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου» ἔξυπακούει μιὰ ἀκατονόμαστη θεωρία γιὰ τὴν ἔξαρτηση τῆς ἀναζητήσης τῆς ἀλήθειας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ συγκυρία, ποὺ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ σᾶν μιὰ γελοιογραφία τοῦ μαρξισμοῦ. Ό Μάρξ διδάσκει στὸν περίφημο πρόλογο στὴν **Κριτικὴ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας** δτὶ στὶς παραγωγικὲς δυνάμεις ἀντιστοιχεῖ ἔνα νομικό, πολιτικὸ καὶ ἰδεολογικὸ ἐποικόδομημα· δτὶ φτάνοντας σ' ἔνα δρισμένο βαθμὸ ἀνάπτυξης οἱ παραγωγικὲς δυνάμεις ἔρχονται σὲ σύγκρουση μὲ τὶς παραγωγικὲς σχέσεις· δτὶ τότε ἀρχίζει μιὰ ἐποχὴ κοινωνικῆς ἐπανάστασης, δτὶ, στὸ τέλος, ἐπιβάλλεται ἔνα νέο καθεστωτικὸ πλαίσιο κι' δτὶ ἡ κοινωνία δὲν θέτει παρὰ μόνο τὰ προβλήματα ποὺ μπορεῖ νὰ λύσει. Ή σαρτρικὴ εἰκόνα τῆς ἴστορίας θὰ μποροῦσε νὰ διατυπωθεῖ ὡς ἔξῆς: Σ' ἔνα δρισμένο βαθμὸ τῆς ἀνάπτυξης τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, ἔνας δρισμένος ἀριθμὸς θερμιδῶν καθ' ἡμέραν καὶ κατὰ κεφαλὴν τοῦ πληθυσμοῦ γίνεται διαθέσιμος καὶ ἐπιτρέπει μιὰ δρισμένη δόση εἰλικρινείας στὴ συμπεριφορὰ τῶν τυράννων ἀπέναντι στοὺς τυραννούμενους. Τότε ἀρχίζει μιὰ ἐποχὴ βαθμιαίας ἀνακοίνωσης τῶν ἀληθειῶν ποὺ οἱ μάζες μπορεῖ νὰ δεχτοῦν. Γιατί, γιὰ νὰ πούμε τὴν ἀλήθεια, οἱ δοῦλοι δὲν θέτουν παρὰ μόνο ἐκεῖνα τὰ προβλήματα ποὺ οἱ ἀφέντες τους μποροῦν νὰ λύσουν...

Κάτι τέτοιο ὑπονοεῖ ἡ σαρτρικὴ ἐρμηνεία τοῦ ἴστορικοῦ ύλισμοῦ καὶ τῆς ἵκανότητας τῶν μαζῶν νὰ «δεχτοῦν» τὴ μετάληψη τῆς ἀληθείας. Στὴν πραγματικότητα, δταν ὁ Sartre λέει δτὶ οἱ «μάζες» στὴν Ούγγαρια, τὴ Γαλλία καὶ ἀλλαχοῦ (ἀλλὰ ποὺ τὶς εἶχε δεῖ αὐτὲς τὶς «μάζες»);, «δὲν ἦταν ἔτοιμες νὰ δεχτοῦν τὴν ἀλήθεια», ἔννοεῖ ἀπλῶς καὶ μόνο δτὶ δ αὐτὸς δ ἔδιος δὲν εἶχε ὡς τὰ τότε καμιὰ διάθεση νὰ γνωρίσει αὐτὴ τὴν ἀλήθεια ποὺ οἱ ἀναγνῶστες τοῦ Τρότσκι, τοῦ Souvarine, τοῦ Victor Serge κ α.π., δὲν περιμέναν βέβαια τὴν ἔκθεση Χρουστσόφ γιὰ νὰ τὴν μάθουν.

«Ετσι ὁ φιλόσοφος τῆς «ἀνταρσίας», ὁ συστηματικὸς τῆς διαμαρτυρίας καὶ τῆς καταγγελίας, ὁ στοχαστὴς ποὺ ἥθελε νὰ βλέπει τὸν κόσμο avec le regard du plus défavorisé, μετετράπη ξαφνικὰ σὲ ἀπολογητὴ τῆς «περίσκεψης»!

Πόσο πιὸ ἐνθαρρυντικὴ ὑπῆρξε ἡ στάση τῶν Πολωνῶν καὶ τῶν Ούγγρων φιλοσόφων καὶ διανοούμενων! Αὔτοὶ ἐνσάρκωσαν γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ τὸ 1848 τὴν «*ἔνωση τῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ προλεταριάτου*», ποὺ ὀνειρεύονταν ὁ Lassale καὶ ἡ Rosa Luxemburg (¹⁾). Τωόντι, ἡ μοναδικὴ ἐπανάσταση τοῦ 20οῦ αἰώνα, κι' ἡ πρώτη ἐπανάσταση μετὰ

1) Βλ. Rosa Luxemburg: *Μάζα καὶ Ηγεσία*. Στὸ Marxisme contre Dictature (εκδ. Spartacus 1946, σελ. 37).

τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1848, ποὺ πραγματικὰ σφραγίστηκε ἀπὸ τὴν «*συμμαχία τῆς σκεπτόμενης καὶ τῆς πάσχουσας ἀνθρωπότητας*» ποὺ ζήταγε δὲ Μάρξ⁽¹⁾, ὑπῆρξε ἡ ἐπανάσταση ποὺ ὀρθώσει σύσσωμους τοὺς διανοούμενους, τοὺς ἔργατες καὶ τοὺς ἀγρότες στὴν Πολωνία καὶ τὴν Οὐγγαρία κατὰ τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ δεσποτισμοῦ. «*Οσο περισσότερο καιρό, ἔγραφε δὲ Μάρξ, δώσουν τὰ γεγονότα στὴν σκεπτόμενη ἀνθρωπότητα γιὰ νὰ σκεφτεῖ καὶ στὴν πάσχουσα ἀνθρωπότητα γιὰ νὰ ἐνωθεῖ, τόσο πιὸ τελειος θάναι δὲ καρπὸς ποὺ ὀδυμάζει μέσα στὴν τωρινὴ πραγματικότητα*. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, δὲν χρειάστηκε πάρα πολὺς καιρὸς στοὺς Οὐγγρους διανοούμενους καὶ ἔργατες γιὰ νὰ συνειδητοποιήσουν τὴν ἀπάνθρωπη δουλεία, τὴν «*αὐταποξένωση*» (γιὰ νὰ μιλήσουμε τὴ γλώσσα τοῦ Μάρξ) στὴν δοπία τοὺς καταδικαζαν οἱ παράλογες, τυραννικὲς καὶ ἀτιμωτικὲς «*νόρμες*» ποὺ τὸ φευτο-σοσιαλιστικὸ καθεστῶς ἐπέβαλε τόσο στὸν τομέα τῆς πνευματικῆς δσο καὶ στὸν τομέα τῆς ύλικῆς παραγωγῆς.

«Ἀν στὴν Πολωνία οἱ ἔργατες τοῦ Πόζναν βρέθηκαν στὴν πρωτοπορία τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνα, στὴν Οὐγγαρία αὐτοὶ ποὺ εἶχαν τὴν τιμὴ νὰ ὀρθωθοῦν πρῶτοι κατὰ τῶν τυράννων ἥταν οἱ διανοούμενοι. Ἐκεὶ ἡ πάλη τῆς «*σκεπτόμενης ἀνθρωπότητας*» γιὰ τὴν ἀλήθεια προηγήθηκε τῆς πάλης τῆς «*πάσχουσας ἀνθρωπότητας*» γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ δικαιοσύνη. Βέβαια, ἡ διάκριση, ἡ σωστὴ τὸν καιρὸ τοῦ Μάρξ ἀνάμεσα στὴ «*σκεπτόμενη*» καὶ τὴν «*πάσχουσα*» ἀνθρωπότητα, εἶχε πάψει νὰ ισχύει κάτω ἀπὸ τὴν ὀλοκληρωτική: *καὶ πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τυραννία τῆς δρθιοδοξίας: οἱ διανοούμενοι δὲν εἶχαν υποφέρει λιγότερο ἀπὸ τοὺς ἀπλούς ἔργατες*. Πάντως, γιὰ τοὺς λογοτέχνες, τοὺς φιλοσόφους, τοὺς οἰκονομολόγους, τοὺς ιστορικούς, τοὺς καθηγητὲς τῶν γυμνασίων, κτλ., ποὺ ἀνέβηκαν στὸ βῆμα τῆς «*Λέσχης Petőfi*», ἡ πάλη γιὰ τὸ δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης ἔκφρασης ἡ μᾶλλον ἡ πάλη γιὰ τὴν ἀλήθεια ἥταν ἀξεχώριστη ἀπὸ τὴν πάλη ὀλάκερου τοῦ λαοῦ γιὰ τὴν ἔθνική, πολιτική, οἰκονομική καὶ κοινωνική του ἀπελευθέρωση.

«Ἄς ἀκούσουμε τὸν Gyula Hay, γιατὶ ἀκούγοντάς τον κάθε σκεπτόμενος ἀνθρωπος μπορεῖ νὰ αἰσθάνεται περήφανος γιὰ τὸ πνευματικὸ λειτούργημα στὸ δόπιο ἔχει ἀφιερώσει τὴν ζωὴ του:

«Φτάσαμε στὸ σημεῖο ὃπου τὸ πιὸ οὐσιώδες πρόβλημα εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἀλήθειας. Οἱ καλύτεροι κομμουνιστὲς συγγραφεῖς, ὑστεραὶ ἀπὸ πολλὲς δυνοκολλες, βαρύτατα λάθη καὶ μιὰ σφροδὴ ἐσωτερικὴ πάλη, πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ μὴν ἔναγγελοι ποτὲ φέματα. Αὐτὸς ἦταν ἡ αἰτία τῶν ἄγωνων καὶ τῶν ἔξεντελισμῶν τῶν τελευταίων ἐτῶν. «*Ἡ ἀλήθεια αἰτία τῶν διαμαχῶν μας ἥταν δὲι εἴχαμε δρμιστεῖ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια καὶ δὲι αὐτὸς δὲν ἀρεσε στοὺς ἀνθρώπους ποὺ βρίσκονται στὴν ἔξουσια. Σᾶς δίνουμε ἕδω τὴν ὑπόσχεση δὲι ποὺ εἶναι στὸ μέλλον δὲν θὰ ὑπηρετήσουμε αὐτοὺς ποὺ πιστεύοντας δὲι τὸ φέμα εἶναι δπλο ἀναγκαῖο στὴν πολιτική, θέλουν ἐπίσης νὰ τὸ ἐπιβάλουν καὶ στὴ λογοτεχνία. Ξαίρουμε πόσο δύσκολο εἶναι νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια. «*Ἡ ἀλήθεια ἀπαιτεῖ ταλέντο, γνώσεις, ἔνα σωρὸ ἄλλες ἀρετές*. Ἀλλὰ ἔμεες, οἱ Οὐγγροὶ συγγραφεῖς, διφείλουμε νὰ δώσουμε τὸ λόγο μας στὴν ἀλήθεια. «*Ἡ δουλειὰ**

1) Marx : Ἐπιστολὴ στὸν Arnold Ruge. Μάϊος 1843. Die Frühschriften, σ. 166.

τοῦ συγγραφέα εἶναι ἡ ἀλήθεια. Σήμερα εἴμαστε οἱ μάρτυρες, αὔριο θάμαστε οἱ δικαστὲς στὴν ἀπέραντη δίκη γιὰ τὴν ὑπεράσπιση τῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι φοβερὸν καὶ ἔξενος πειστικὸν ὅτι, στὰ τραγικὰ αὐτὰ χρόνια τῆς σχηματικῆς λογοτεχνίας, οἱ συγγραφεῖς μὲ τὶς σωστέρες ίδεις, οἱ κομμουνιστὲς συγγραφεῖς, ἔπεισαν κι' αὐτοὶ στὶς διάφορες μακιαβελλικὲς παρεκκλίσεις. Ἀλλὰ ὑπέφεραν φοβερὰ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀτρομόσφαιρα τοῦ ψεύδους. Τὰ λάθη τους τὰ πλήρωσαν μὲ τὸ ἀκριβότερον νόμισμα: χάνοντας καὶ τὴν ἔμπνευσή τους καὶ τὴν λογοτεχνική τους ὑπόληψη. "Εχοντας γίνει λιγότερο καλοὶ καὶ λιγότερο ἀληθινοὶ συγγραφεῖς, γινήκαμε ἐπίσης κακοὶ μαρξιστὲς καὶ κακοὶ κομμουνιστές ..> ⁽¹⁾.

Ξαίρουμε ὅτι αὐτοὶ οἱ θαρραλέοι ἄνθρωποι κράτησαν τὸ λόγο τους. Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀπάντησή τους στὴν ἀπανθρωπία τῶν τυράννων καὶ στὶς σοφιστεῖς τῶν δυτικῶν ἀπολογητῶν τους. Ἀλλὰ ποιά ἦταν ἡ «ἀλήθεια» ποὺ φανερώθηκε στὸ φῶς τῆς δημοσιότητας κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ «παράξενου ἵντερμέτζου» τῆς λεγόμενης «ἀποσταλινοποίησης»;

4. Ἡ ἀναβίωση τοῦ Μαρξισμοῦ

«Ἡ καλύτερη εἰσαγωγὴ στὸ πνεῦμα τοῦ Μάρκου καὶ στὴ θεματικὴ τοῦ ἔργου του ποὺ ξαίρουμε, εἶναι ἡ ἀπέραντη καὶ πολύπλευρη κριτικὴ καὶ αὐτοκριτικὴ ποὺ ἔκαναν οἱ λεγόμενοι «ρεβιζιονιστὲς» ὀνάμεσσα στὸ Μάρτιο καὶ τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1956. Καταγγέλοντας τὸ καθεστώς, καὶ ὅχι ἀπλῶς τὴν «προσωπολατρεία», οἱ διανοούμενοι καὶ οἱ ἐπαναστατημένες μάζες τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης ἔκαναν τὰ ἴδια ἀκριβῶς βήματα ποὺ ὀδήγησαν τὸν Μάρκο ἀπὸ τὴν κριτικὴ τῆς θρησκείας στὴν κριτικὴ τῆς πολιτικῆς καὶ στὸ τέλος στὴν κριτικὴ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας.

Ως γνωστόν, δὲ Μάρκος ἄρχισε τὸ ἔργο του μὲ τὴν κριτικὴ τῆς θρησκείας. Ἰδοὺ πῶς συνοψίζει αὐτὴ τὴν κριτικὴ καὶ τὴν προγραμματικὴ της σημασία :

«Ἡ κριτικὴ τῆς θρησκείας εἶναι ἡ προϋπόθεση κάθε κριτικῆς... Τὸ θεμέλιο τῆς ἀντιθρησκευτικῆς κριτικῆς εἶναι τοῦτο : ὁ ἄνθρωπος κάνει τὴ θρησκεία κι' ὅχι ἡ θρησκεία τὸν ἄνθρωπο... Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ κόσμος τοῦ ἀνθρώπου, τὸ Κράτος, ἡ κοινωνία. Αὐτὴ ἡ κοινωνία, σύτο δὲ κράτος δημιουργοῦν τὴ θρησκεία, δηλαδὴ μιὰ παράλογη ἀντίληψη τοῦ κόσμου, γιατὶ ἀποτελοῦν ἔνα παράλογο κόσμο. Ἡ θρησκεία εἶναι ἡ γενικὴ θεωρία αὐτοῦ τοῦ παράλογου κόσμου, τὸ ἔγκυκλοπαιδικὸ τοῦ companionium, ἡ ἐκλαϊκευμένη λογικὴ του, τὸ σπιριτουαλιστικὸ του point d'honneur, τὸ πανηγυρικό του συμπλήρωμα, ἡ παρηγορά καὶ ἡ δικαίωσή του.. Ἡ πάλη κατὰ τῆς θρησκείας εἶναι λοιπὸν ἐμμέσως πάλη κατὰ τοῦ παράλογου αὐτοῦ κόσμου ποὺ ἡ θρησκεία ἀποτελεῖ τὸ πνευματικό του ἄρωμα. Ἡ κριτικὴ τῆς θρησκείας περιέχει συνεπῶς τὰ σπέρματα τῆς κριτικῆς αὐτῆς τῆς κοιλάδας τῶν δακρύων τῆς ὁποίας ἡ θρησκεία ἀποτελεῖ τὸ φωτοστέφανο. »Ετσι ἡ κριτικὴ τοῦ ούρανοῦ γίνεται κριτικὴ τῆς γῆς, ἡ κριτικὴ τῆς θρησκείας κριτικὴ τοῦ δικαίου, ἡ κριτικὴ τῆς θεολογίας κριτικὴ τῆς πολιτικῆς ⁽²⁾.

Αν ἐκεῖ ὅπου δὲ Μάρκος γράφει «θρησκεία» ἐμεῖς διαβάζουμε «μαρξιστικὴ δρθιοδοξία», τὸ νεανικὸ αὐτὸν κείμενο τοῦ Μάρκου ποὺ θὰ μᾶς δώ-

1) Gyula Hay : Λόγος στὴ Λέσχη Petőfi τῆς 22 Σεπτεμβρίου 1956. Βλ. La Révolution hongroise (Έκδ. Plon 1957) σελ. 10-11.

2) Μάρκος : Κριτικὴ τῆς ἑγελιανῆς φιλοσοφίας τοῦ Δικαίου. Die Frühschriften σελ. 207 - 9.

σει δλο τδ πρόγραμμα τής κριτικῆς πού πραγματοποίησαν οι ἐπαναστάτες διανοούμενοι τής Ἀνατ. Εύρωπης. Οι ὕδιοι τους οι δυνάστες τούς ἔδωσαν τὴν ἀφορμή. Γιὰ τὸν Χρουστσώφ ἡ καταγγελία τῶν ἐγκλημάτων τοῦ Στάλιν ἦταν ἔνα τεράστιο déroulement, μὲ τὴν πιὸ αὐστηρὴ ψυχαναλυτικὴ ἔννοια τοῦ ὅρου : ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ποὺ εἶχε κατορθώσει νὰ ἐπιζήσει ἀπὸ τοὺς διαρκεῖς ἔξευτελισμοὺς ποὺ τοῦ ἐπέβαλε ὁ πάτρωνάς του, ποὺ εἶχε π.χ. ἀναγκαστεῖ μιὰ φορὰ νὰ χορέψει τὸ «χορὸ τῆς ἀρκούδας» γιὰ νὰ κάνει τὸ κέφι τοῦ τυράννου, ἔπαιρνε τώρα τὴ revanche του ποδοπατώντας τὸ ταριχευμένο καὶ συνεπῶς ἀκίνδυνο πτῶμα του. Γιὰ ὀλάκερη τὴν ἄρχουσα τάξη, ἡ καταγγελία τοῦ σταλινισμοῦ σήμαινε τὸ τέλος τῆς ἀνομίας καὶ τὴν ἔναρξη μιᾶς ἐποχῆς ὑλικῆς, σωματικῆς καὶ πνευματικῆς ἀσφαλείας. «Ως ἔδω ἔφταναν οἱ διεκδικήσεις τῆς : οὕτε μιὰ στιγμὴ δὲν πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ της ὅτι ἡ ἀποκήρυξη δρισμένων ἀφόρητων καὶ κυριολεκτικὰ βάρβαρων σημείων τῆς σταλινικῆς ἰδεολογίας καὶ τῆς φευτομαρξιστικῆς δρθοδοξίας ἐπρόκειτο νὰ ἔξαπολύσει, καὶ μὲ μιὰ ραγδαία μάλιστα ταχύτητα, δυνάμεις ἐπαναστατικές ποὺ θὰ στρέφονταν ἄμεσα καὶ ὀλοκληρωτικὰ ἐναντίον ὀλάκερου τοῦ καθεστώτος. Τὸ καθεστώς στηρίζονταν πάνω στὴ μονοπώληση καὶ τῆς ἰδεολογικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἔξουσίας ἀπὸ μιὰ ὀλιγαρχία. Αὐτὸ τὸ ὀλοκληρωτικὸ μονοπώλιο ἐπρόκειτο ὀλοκληρωτικὰ νὰ ἀρνηθοῦν οἱ «ρεβιζιονιστὲς» διανοούμενοι καὶ οἱ ἐπαναστημένες μάζες.

5. Ἡ πάλη γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀπελευθέρωση : ἡ ἀρνηση τῆς ἰδεολογίας

Ἡ συζήτηση γιὰ τὸ «σοσιαλιστικὸ ρεαλισμὸ» καὶ τὸ «δογματισμὸ» ἔδωσε κατ' ἄρχὴν στοὺς ρεβιζιονιστὲς τὴν εὐκαιρία νὰ ὑποβάλουν στὴν κριτικὴ τὴν πιὸ «αιθέρια» ὅψη τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ : τὴν φευτο-ἰδεολογία του καὶ νὰ καταγγείλουν ἀπερίφραστα τὸ στραγγαλισμὸ τῆς σκέψης καὶ τὴν πνευματικὴ στείρωση ποὺ εἶχε ὡς ἄμεσο καὶ πασιφανὲς ἀποτέλεσμα.

Τὸ κύριο «ἐπιχείρημα» μὲ τὸ ὅποιο δὲν ὀλοκληρωτισμὸς εἶχε φιμώσει τὴ λογοτεχνία, ἥταν ὅτι δὲν ἔχει τὸ «σοσιαλιστικὸ ἄνθρωπος» ἥταν ἔντελῶς «νέος ἄνθρωπος» ποὺ ἀγνοοῦσε δλα τὰ ἐλαττώματα ποὺ δημιουργεῖ ἡ καπιταλιστικὴ σαπίλα. «Ο κόσμος μὲς τὸν ὅποιο ὑποτίθεται ὅτι ζούσε δὲ φανταστικὸς αὐτὸς «κοινὸς ἄνθρωπος» ἥταν ἔνας ὅμορφος κόσμος, ἥθικὸς κι' ἀγγελικὰ πλασμένος. «Υπὸ τοὺς καινοὺς αὐτοὺς οὐρανοὺς καὶ πάνω στὴν καινὴ γῆ τῆς σοσιαλιστικῆς ἀνοικοδόμησης δὲν κυκλοφοροῦσαν πιὰ παρὰ ἄνθρωποι πανευτυχεῖς, συσπειρωμένοι γύρω ἀπὸ τοὺς λατρευτούς τους ἀρχηγούς (παρ' ὅλον ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ αὐτοὶ ἀποδεικνύονταν δὲν ἔνας μετὰ τὸν ἄλλον ὅτι ἥταν χαμερπεῖς πράκτορες ἡ αἰμοδιψῆ τέρατα!), ἀρμονικὰ ἔνωμένοι στὸ ἀρμονικὸ ἔργο τῆς διαρκοῦς αὖξησης τῆς παραγωγῆς. Νευρωτικοὶ πιὰ δὲν ὑπῆρχαν, οὕτε αὐτόχθειρες, οὕτε μελαγχολικοὶ : αὐτὰ τὰ «καπιταλιστικὰ ὑπολείμματα» εἶχαν τόσο ἔξαφανιστεῖ ὥστε οἱ «σοσιαλιστὲς» δραματικοὶ συγγραφεῖς κινδύνευαν νὰ

καταδικαστούν σὲ ἀνεργία γιατὶ τίποτε τὸ «δραματικό» δὲν εἶχαν νὰ ἀνεβάσουν ἐπὶ σκηνῆς ή νὰ βάλουν στὰ μυθιστορήματά τους. Κατὰ τὶς ἐπίσημες ἀπόψεις, ἔνα ζεῦγος «νέων ἀνθρώπων» δὲν μποροῦσε νὰ χωρίσει παρὰ μόνο στὴν περίπτωση διαφωνίας τῶν δύο συζύγων σχετικὰ μὲ τὸν καλύτερο τρόπο αὕξησης τῆς παραγωγῆς! Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν δτὶ τὸ πρὶν περίλαμπρο ρωσικὸ θέατρο εἶχε ζεπέσει σὲ μιὰ τέτοια platitude, ποὺ οἱ ὕδιοι πνευματικοί του καθοδηγητὲς ἀναγκάστηκαν νὰ διαμαρτυρηθοῦν. «Δὲν εἶναι σωστὸ νὰ πιστεύουμε δτὶ ή σοβιετικὴ πραγματικότητα δὲν παρουσιάζει ύλικὸ γιὰ σάτιρα», ἔλεγε τὸ 1952 ὁ Μάλεγκωφ, παριστάνοντας δτὶ πιστεύει δτὶ ὄντως ὑπῆρχαν ἄνθρωποι ποὺ πέρναν στὰ σοβαρὰ τὶς ροδαλές εἰκόνες τῆς ἰδεολογίας. Τὸ ὕδιο καὶ ὁ Ρεβαΐ, ὁ κύριος ὑπεύθυνος γιὰ τὴν κατάρρευση τῆς οὐγγρικῆς λογοτεχνίας, κατηγοροῦσε τοὺς ἐπιστρατευμένους συγγραφεῖς δτὶ φτιάχναν τὴν ψυχὴ τῶν ἥρωων τους σὰ νᾶταν ἔνα πιάτο μαγειρικῆς «ἀνακατεύοντας 50 γραμμάρια σοσιαλιστικῆς ἀμιλλας, 30 γραμ. ἔρωτα, 30 γραμ. σαμποτάς καὶ 30 γραμ. συζυγικῆς δικόνοιας»⁽¹⁾. 'Αλλ' ἐνῷ τὸ κόμμα ζητοῦσε ἀκόμα νὰ βρεῖ νέες μεθόδους «μὴ γραφειοκρατικῆς καθοδηγησης τῆς διαδικασίας τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας»!, οἱ λογοτέχνες σύσσωμοι σηκώθηκαν νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀγανάκτησή τους γιὰ τὰ ψέματα ποὺ ἀναγκάζονταν νὰ λὲν καὶ γιὰ τὶς εἰδυλλιακές εἰκόνες ποὺ ἔβαζαν στὰ ἔργα τους, κλείνοντας δῆθεν τὰ μάτια μπρὸς στὴν ὀλοκληρωτικὴ καταπίεση καὶ ἐκμετάλλευση ποὺ ὑφίσταντο οἱ ἔργαζόμενοι. Αὐτὸ τὸ δργανωμένο καὶ συστηματικὰ καλλιεργημένο ψέμμα ἦταν ὁ «σοσιαλιστικὸς ρεαλισμός», δηλαδὴ ὁ ἀντισοσιαλιστικὸς ἴρρεαλισμὸς ποὺ εἶχαν καθιερώσει τὰ οὐκάζια τοῦ Ζντάνωφ. "Οπως εἶπε ἀργότερα ὁ Πολωνὸς ποιητὴς 'Αντόνι Σλονίμσκι, δοσοσιαλιστικὸς ρεαλισμὸς ἦταν ἔνα «ὅπλο ἀκριβείας φτιαγμένο εἰδίκα γιὰ τὴν ἐκμηδένιση τῆς τέχνης» καὶ τὸ ὅπλο αὐτὸ ὁ Ζντάνωφ «τὸ παρέδωσε σὲ γραφειομοράτες ποὺ ἀσκησαν τὸ καταστροφικὸ τους ἔργο ἐπὶ εἴκοσι χρόνια μ' ἔνα ζῆλο κι' ἔναν ἐνθουσιασμὸ ποὺ τοὺς ὑποδαύλιζε ὁ φόβος»⁽²⁾.

'Ο «νέος ἄνθρωπος» ἦταν μιὰ φενάκη, ἔνας homunculus ποὺ δὲν ὑπῆρχε παρὰ μόνο στὴ φαντασία τῶν προπαγανδιστῶν. 'Η πραγματικότητα ἦταν τὸ ἀντίθετο ἀκριβῶς ἀπὸ τὸ ροδαλὸ εἰδύλλιο ποὺ ἀπαιτοῦσε ἡ ὄρθοδοξία: ἡ πραγματικὴ ζωὴ ἦταν γκρίζα καὶ ἄθλια, γεμάτη ἀπὸ μικρότητες, διεστραμένη ἀπὸ τὴν ἥθικὴ πώρωση ποὺ δημιουργεῖ ὁ χαφιεδισμὸς καὶ ἡ ἀνύψωση τῆς κατάδοσης στὴν περιωπὴ μιᾶς ὑπέρτατης σοσιαλιστικῆς ἀρετῆς.

Στὸ μέτρο ποὺ ἡ πραγματικότητα ἀρχίζει νὰ ξεχωρίζεται μέσα ἀπὸ τὶς δμίχλες καὶ τὰ προπετάσματα καπνοῦ τῆς ἐπισημῆς τέχνης, ἔβγαινε στὸ φῶς δλο τὸ κενὸ τῆς ὄρθοδοξίας: ἡ «προλεταριακὴ ἐπιστήμη» στὸ

1) Αναφέρεται ἀπὸ τὸν Fraçois Fejtő : ἔνθ. ἀν. σελ. 414.

2) Antoni Sloniowski : ἔρθρο στὸ πολωνικὸ περιοδικὸ «Πρεγκλάντ Κουλτουράλνι» τῆς 11-4-1956.

Σύνομα τῆς ὁποίας ἡ προπαγάνδα καταδίκαζε καὶ ἀναθεμάτιζε δλες τὶς ἐπιεύξεις τοῦ αἰώνα μας, ἀπὸ τὴν κυβερνητικὴν μέχρι τὴν ψυχανάλυση, ἥταν καὶ αὐτὴ ἔνα κενὸ σχῆμα, μιὰ κενὴ φράση.

Καὶ στὸν τομέα αὐτὸν ἡ ἑκκίνηση δόθηκε ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους.¹⁾ Ενῶ πρὶν θεωροῦσαν τὸν Στάλιν ὡς «κορυφαῖο ἐπιστήμονα», τώρα ἄρχισαν νὰ διαμαρτύρονται γιὰ τὴν «σχηματοποίησην» τῆς σκέψης καὶ νὰ καταγγέλουν τὸ «δογματισμὸν» ὡς «παρέκκλιση» ἀπὸ τὸ σωστὸ μαρξισμό.²⁾ Ετοι ἔξαφανίστηκε ὡς διὰ μαγείας ὅλος ὁ κατὰ παραγγελίαν θαυμασμὸς μπρὸς στὰ «φωτεινὰ κείμενα» τοῦ Ἀρχηγοῦ καὶ ὁ Lukács π.χ. μπόρεσε νὰ δημοσιεύσῃ μιὰ μελέτη ὅπου κορόϊδευε ἀνοιχτὰ τὶς ἀξιώσεις ἐνὸς «συστήματος ποὺ ξητοῦσε νὰ φαμπριάζει φιλοσόφους στὴ σειρὰ — ἀλλὰ φιλοσόφους ἀγράμματους καὶ ἀπολίτιστους»¹⁾. Ο Lukács ποὺ ὡς τὰ τότε εἶχε ὡς εἰδικότηταν²⁾ ἀναθεματίζει τὸν «μπουρζουάδικο σκοταδισμό», διαπίστωνε ξαφνικά γεμάτος πικρία διὰ τὸ «τούτη τῇ στιγμῇ δὲν ὑπάρχει μαρξιστικὴ γνωσεοθεωρία, οὕτε μαρξιστικὴ παιδαγωγική, οὕτε μαρξιστικὴ ηθική, οὕτε μαρξιστικὴ αἰσθητική». Κι³⁾ αἰτίᾳ τῆς ἀνυπαρξίας τοῦ μαρξισμοῦ σ' ὅλους αὐτοὺς τοὺς τομεῖς δὲν ἦταν οὔτε δὲν «κοσμοπολιτισμός», οὔτε δὲν «ἀντικειμενισμός», ἀλλὰ δὲν «δογματισμός»: «δ δογματισμὸς ὅχι μόνο ἀφησε δικαλλιέργητες δλες τὶς δυνατότητες τῆς μαρξιστικῆς σκέψης, ἀλλὰ καὶ ἀπέρριψε τὸν μαρξισμὸν καὶ κατέπνιξε δλες τὶς προσπάθειες ποὺ ἔγιναν γιὰ νὰ τὸν πλουτήνουν».

«Ως τὰ τότε δλοι οἱ κομμουνιστὲς διανοούμενοι παρίσταναν διὰ πι. στεύουν διὰ τὸ δογματισμὸν ἐξηγοῦσε τὰ πάντα. Τώρα ξαφνικά ἀνακάλυψαν δηλαδὴ μπόρεσαν νὰ ποῦν ἀνοιχτὰ αὐτὸν ποὺ σκέφτονταν, καὶ νὰ διαλαλήσουν υιβὶ et οιβὶ διὰ τὸ δογματισμὸν ἦταν παντελῶς ἀνύπαρκτος. Αὐτὴ ἦταν «ἡ ἀπολιθωση τοῦ δόγματος» ποὺ, δπως ἔγραφε δὲν νεαρὸς πολωνὸς φιλόσοφος Λ. Κουλακόφσκι στὴν ἐπίσημη ἐπιθεώρηση τοῦ κόμματος, «εἶχε μετατρέψει τὸ δόγμα σὲ μυθολογία, σὲ ἀντικείμενο λατρείας ποὺ κανένας δὲν εἶχε δικαιώμα νὰ ἐλέγξει»³⁾. Αὐτὸν τὸ ἀπολιθωμένο καὶ ἀνυπόστατο δόγμα ἡ ὀρθοδοξία τὸ θεωροῦσε σὰν τὸ ὑπέρτατο ἐπίτευγμα τῆς «ἐπιστήμης», σὰν τὸ στεφάνωμα τῆς «πορείας πρὸς τὸ φῶς» ποὺ δόηγει ἀπὸ τὸν Μάρκο στὸν Λένιν καὶ ἀπὸ τὸν Λένιν στὸν Στάλιν. Εντελῶς διάφορη ἦταν ἡ ίδεα τῶν μαρξιστῶν διανοούμενων διὰ τὴν ἔπαφαν νὰ φοιοῦνται νὰ ποῦν τὴν γνώμη τους. «Ἄς ξανακούσουμε τὸν πολωνὸν Σλονίμσκι: «Ἡ ἴστορία τῆς φιλοσοφίας ξαίρει πολὺ λίγες ἐποχὲς ποὺ δόηγησαν τὴν μισαλλοδοξία τόσο μακριὰ διὰ τὴν ἐποχὴν μας. Ἡ καταδίωξη τῆς κριτικῆς σκέψης στὴν ἀρχὴ τῆς Ἀναγέννησης, στὸ 17ο καὶ τὸ 18ο αἰώνα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σὰν ἡ χρυσῆ ἐποχὴ τοῦ φιλελευθερισμοῦ ἀν παραβληθεῖ

1) Georg Lukács: «Ἀρθρο στὸ Ζαμπάντ Νέπ τῆς 17-6-1956. Ἀναφέρεται ἀπὸ τὸ France - Observateur τῆς 28-6-1956.

2) Δ. Κουλακόφσκι: Οἱ διανοούμενοι καὶ δ κομμουνισμός. Στὸ περιοδικό Νόβε Ντρόγκι, ἀρ. 9, Σεπτέμβρης τοῦ 1956.

μ' αὐτὴν ποὺ ἔγινε στὶς μέρες μας⁽¹⁾. "Αλλοι πάλι έξέφρασαν τὴν ἔκπληξή τους πού διαρκεῖσθαι «σὰν μιὰ θεωρία σὲ πλήρη ἄνθιση καὶ μὲ καθολικὴ ίσχύ», ἐνώ στὴν πραγματικότητα «ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ ἥδη, ἡ θεωρία αὐτὴ δὲν κάνει παρὰ ἀκροβασίες στὸ ἕδιο πάντοτε σημεῖο»: «ἡ μαρξιστικὴ κοινωνιολογία δὲν ἔχει τίποτα νὰ πεῖ πάνω στὰ πιὸ ἀποφασιστικὰ προβλήματα», «ἡ μαρξιστικὴ ἥθικὴ ἔμεινε ἑκεῖ ὅπου τὴν ἀφῆσε διά Μάρξ», «ἡ δὲ μαρξιστικὴ αἰσθητικὴ εἶναι ἐντελῶς ἀνύπαρκτη»⁽²⁾.

Οἱ ἐπίσημοι ἰδεολόγοι συζητοῦσαν ἀκόμα ἀν ἔπειτε ν^o ἀναθεωρήσουν τὶς βάρβαρες ἀπόψεις ποὺ εἶχαν ἐπιβάλει γιὰ τὴν ἴμπρεσσιονιστικὴ ζωγραφικὴ ἢ τὸ ἔργο τοῦ Joyce. Ἀλλὰ οἱ πραγματικοὶ ἀνθρωποι εἶχαν ἥδη περάσει ἀπὸ τὴν κριτικὴ τῆς μαρξιστικῆς θεολογίας στὴν κριτικὴ τῆς μαρξιστικῆς πολιτικῆς.

6. Ἡ πολιτικὴ ἀπελευθέρωση: ἡ ἀρνηση τοῦ κομματικοῦ μονοπωλίου

Καὶ ἔδω ἡ ἐκκίνηση δόθηκε ἀπὸ τοὺς πρώην θαυμαστὲς τοῦ «Πατέρα τῶν Λαῶν». Οἱ «πρωτοπόροι» ἀνακάλυψαν δτι ἥταν καθυστερημένοι. Οἱ «παιδαγωγοί» τῶν μαζῶν ποὺ ἐκαυχῶντο ὡς τὰ τότε δτι «ἥταν φτιαγμένοι ἀπὸ μιὰ ἄλλη πάστα» κι' δτι δὲν ἥταν σὰν τοὺς κοινοὺς ἀνθρώπους⁽³⁾, ἐγκατέλειψαν ξαφνικὰ αὐτὲς τὶς ἀξιοθήνητες χίμαιρες κι ἀνακάλυψαν δτι εἶχαν «ξεμάθει» τὰ πιὸ στοιχειώδη πράγματα κι' δτι ἔπειτε νὰ τὰ ξαναμάθουν. **«Νὰ ξαναμάθουμε**: αὐτὴ ἥταν ἡ μαγικὴ λέξη ποὺ ἀκούγονταν ἀπ' δλες τὶς μεριές κατὰ τὴ διάρκεια αὐτῆς τῆς σύντομης ἀφύπνισης. "Ας ξανακούσουμε τὸν Παλμίρο Τολιάττι:

«Πρέπει νὰ ξαναμάθουμε τὸ πῶς γίνεται μιὰ κανονικὴ δημοκρατικὴ ζωὴ, δηλαδὴ νὰ ξαναμάθουμε νᾶχουμε προσωπικὴ πρωτοβουλία τόσο στὴ θεωρία δσο καὶ στὴν πράξη Νὰ ξαναμάθουμε νὰ ἐπιζητοῦμε τὴ συζήτηση. Νὰ ξαναμάθουμε νὰ ἀνεχόμαστε τὰ λάθη γιατὶ ἡ ἀνοχὴ εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ νὰ βροῦμε τὴν ἀλήθεια. **Νὰ ξαναμάθουμε τὴν ἀνεξαρτησία τοῦ χαρακτήρα καὶ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς κρίσης**»⁽⁴⁾.

Νὰ τὶ χρειαζόταν νὰ «ξαναμαθευτεῖ» ὑστερα ἀπὸ ἔνα αἰώνα μαρξισμοῦ! Ἀλλ' ἥταν ἀνάγκη νὰ χαλάσει δι κόσμος γιὰ νὰ ξαναμάθουν οἱ ἀνθρωποι τὸ "Αλφα - βῆτα τῶν πολιτισμένων τρόπων; Χρειάζονταν νὰ πέσουν ἀπὸ τόσο ψηλὰ γιὰ ν^o ἀνακαλύψουν δτι οἱ δῆθεν «τυπικὲς ἐλευθερίες» εἶναι ἀπαραίτητες γιὰ νὰ ὑπάρξει «κανονικὴ» πολιτικὴ ζωὴ; Χρειάζοταν ἀλήθεια νὰ περάσουν ἀπὸ τὴ σταλινικὴ σχολὴ τοῦ κυνισμοῦ καὶ τῆς δουλοπρεποῦς λατρείας γιὰ νὰ «ξαναμάθουν» νὰ ἐκτιμοῦν «τὴν ἀνεξαρτησία τοῦ χαρακτήρα καὶ τὴν ἀνεξαρτησία τῆς κρίσης»;

1) Antoni Słonimski: ἔνθ. ἀν.

2) J. Szacki: Σκέψεις πάνω στὴν ιστορία τοῦ μαρξισμοῦ. Στὸ Πρόστιον τῆς 24 Ιουνίου 1956.

3) Γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν περίφημο λόγο τοῦ Στάλιν στὴν κηδεία τοῦ Λένιν-

4) P. Togliatti: ἔνθ. ἀν.

Τὴν ὥρα ποὺ ὁ ἀρχηγὸς τῆς πρωτοπορίας ζητοῦσε ἀπὸ τοὺς ἄλλους παιδαγωγούς νὰ μποῦν στὸ νηπιαγωγεῖο καὶ νὰ «ξαναμάθουν» αὐτὰ ποὺ εἶχαν ξεμάθει, οἱ ρεβιζιονιστὲς κατάγγειλαν μὲ σαρκασμοὺς καὶ μὲ εἰρωνείες τὸ κομμουνιστικὸ μονοπώλιο τῆς πολιτικῆς έξουσίας. «Οπως ἔλεγε ὁ Πολωνός Y. Κόττ, «ἔχοντας ζήσει δένα χρόνια ὑπὸ τὸ δημοκρατικό καθεστῶς τοῦ οἴκου μονοπώλιον, χρειάστηκε νὰ ἐφεύρουμε ἔνα νέον δρό: τὸν δρό δημοκρατικοποίηση»⁽¹⁾! Τὴν Ἰδια ἐποχή, ὁ Πέτερ Βέρες, ὁ Πρόεδρος τῆς «Ενωσης τῶν Οὐγγρων διανοούμενων, δήλωνε τὰ ἔξῆς:

«Θέλω νὰ μιλήσω ἀγοικτὰ καὶ ξάστερα. Στὸ δρόμο πρὸς τὴ δημοκρατία τὸ πρῶτο βῆμα εἶναι τούτο: Οἱ πολίτες ποὺ δὲν εἶναι γραμμένοι στὸ οἴκομα, καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς καὶ οἱ συγγραφεῖς, δὲν πρέπει ν' ἀναγκάζονται νὰ χειροκροτοῦν αὐτοὺς μὲ τοὺς δπολεοὺς δὲν συμφωνοῦν. Εἶναι ἀδικο καὶ ἀτιμωτικὸ νὰ ἔξαγαγκάζονται οἱ ἄνθρωποι νὰ παριστάνονται στὶς συμφωνοῦν ἐνῶ διαφωνοῦν. Τὸ δεύτερο βῆμα ποὺ πρέπει νὰ ολονομεῖται νὰ ἐπιτρέψουμε στοὺς ἀνθρώπους νὰ σιωποῦν, ἀν αὐτὸ προτιμᾶν εἴτε γιατὶ ἔτσι τοὺς ἀρέσει, εἴτε γιατὶ δὲν συμφωνοῦν μὲ τὴν κυβέρνηση. "Οσοι δὲν θέλουν ή δὲν μποροῦν νὰ ολονομοῦν πολιτικὴ πρέπει νὰ μείνουν ἐλεύθεροι. Κι' οἱ συγγραφεῖς πρέπει νάχουν τὸ δικαίωμα νὰ σιωποῦν χωρὶς νὰ καταδικάζονται νὰ πεθάνουν τῆς πείνας. Μιὰ παλὴὰ ἀλήθεια λίει δις δὲν φυλακισμένος εἶναι πιὸ ἔξυπνος ἀπὸ τὸ δεσμοφύλακά του γιατὶ δὲν σκέφτεται παρὰ μόνο τὸ πῶς θὰ ἐλευθερωθεῖ, ἐνῶ δὲσμοφύλακας ἔχει χίλια πρόγραμμα γὰ σκέφτεται. Γι' αὐτό, καλὸ εἶγαι νὰ ἐλαττώσουμε τὸν ἀριθμὸ τῶν φυλακισμένων καὶ Ἰδια τῶν ἔξυπνων καὶ τῶν στοχαστικῶν. Οἱ πολίτες πρέπει νὰ μποροῦν νὰ σκέφτονται ἐλεύθερα γιατὶ ή σκέψη διλάνερον τοῦ λαοῦ γίνεται εἰσι πιὸ σωτήρ»⁽²⁾.

Τόσο τὸ ἰδεολογικό, δοσο καὶ τὸ πολιτικὸ μονοπώλιο τοῦ κόμματος φαίνονταν σὰν ἔνας βάρβαρος ἀναχρονισμός, σὰν μιὰ ἀφόρητη τυραννία. Ἀλλ' ὅπως θᾶλεγε ὁ Μάρκ, ή ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καὶ πολιτικὴ δουλεία δὲν εἶναι παρὰ μιὰ τμηματικὴ ἀπελευθέρωση, δὲν ἀπελευθερώνει δηλαδὴ τὸν ἀνθρωπὸ καὶ ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ σκλαβιά: ή κριτικὴ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας εἶναι τὸ τέρμα καὶ ή δοκιμήρωση τῆς κριτικῆς τῆς ἰδεολογίας καὶ τῆς κριτικῆς τῆς πολιτικῆς.

7. Ἡ οἰκονομικὴ ἀπολύτρωση: ἡ καταγγελία τῆς γραφειοκρατικῆς ἐκμετάλλευσης

Ἡ συγκινητικὴ αὐτοκριτικὴ ἐνὸς τσέχου διανοούμενου μᾶς δείχνει πῶς ἔγινε τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν «κριτικὴ τοῦ οὐρανοῦ» στὴν «κριτικὴ τῆς γῆς»:

«Οἱ ἐργάτες τῶν ἐργοστασίων εἶναι οἱ πιὸ κοντινοὶ μον φίλοι. Γεννήθηκα ἀνάμεσά τους καὶ θέλω νὰ τοὺς μείνω πιστός. Γι' αὐτό, μπρὸς στοὺς ἐργάτες θέλω νὰ ἀπελευθερώσω τὴ συνείδηση μου. Καὶ ωτάω: τοὺς βοήθησα σταγ εἶχαν τὴν ἀνάγκη μου; Τοὺς προστάτευσα σταν καλοκαθισμένοι γραφειοκράτες τοὺς ἐπιβάλαν τὶς πιὸ παράλογες νόδομες παραγωγῆς; Τοὺς ὑπεράσπισα σταν τὸ καθεστῶς ἀπαντοῦσε στὶς κριτικές τους μ' ὅλων τῶν εἰδῶν τὰ ἡθικὰ καὶ ὑλικὰ ἀντίποινα; Διαμαρτυρήθηκα

1) Y. Kott, ἀρθρο τῆς 13-9-1956 στὸ Πρεζικλάντ Κουλτουράλνι.

2) Peter Veres: "Αρθρο τῆς 22-9-1956. Ἀναφέρεται ἀπὸ τὴν Révolution hongroise, σελ. 10.

ὅταν νέοι εἰδικευμένοι ἐργάτες γυρνάγαν σπίτια τους μὲ τὸ μισθό τους ; "Υποστήσιζα τὸν ἐργάτης ποὺ ἀδικήθηκαν ἀπὸ τὴ διεύθυνση ; Καταδίκασα μιὰ ἵεραρχία ποὺ βασίζεται συγήθως πάνω στὴ δυσπιστία ἀπέναντι στὸν ἀνθρώπους ; Χτύπησα τὸν ματαιόδοξον γραφειοκράτης ποὺ τρομοκρατοῦσαν τὸν ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν κάθε λόγο νὰ εἶναι δυσαρεστημένοι ; Κατάγγειλα δημοσίᾳ αὐτοὺς τοὺς αὐταποκαλούμενούς ἡγέτες ποὺ συμπεριφέρονταν σὰν φεούδαρχες ; "Αντέδρασα σὲ δλους αὐτοὺς τοὺς αὐτοτιλοφορού·ενούς δργανωτὲς ποὺ δργάνωσαν τὴ ζωή μας κατὰ τρόπο ποὺ τὴν ἔκαναν ἀβίωτη ;»⁽¹⁾.

Τέτοιες ἥταν οἱ διαμαρτυρίες ποὺ ἀκούγονταν ἀπὸ παντοῦ. Οἱ πολῶνοι θεωρητικοὶ ποὺ εἶχαν συγκεντρωθεῖ στὸ περιοδικὸ **Πὸ Πρόστον**, δλοκλήρωσαν δλητὴ τὴν ρεβιζιονιστικὴ κριτικὴ δίνοντας τοῦτο τὸν δρισμὸ τοῦ σταλινισμοῦ : «**κοινωνικο-οἰκονομικὸ σύστημα στηριζόμενο πάνω σὲ μιὰ σχέση οἰκονομικῆς υποδούλωσης τῶν λαϊκῶν μαζῶν. στὴν διαδίκτυην διεύθυνσην τῶν ἐπιχειρήσεων.** 'Η πολιτικὴ ἔκφραση αὐτῆς τῆς σχέσης εἶναι δικτατορία τῆς ἀρχούσας μειοψηφίας πάνω στὸ προλεταριάτο»⁽²⁾.

Αὐτὴ ἥταν ἡ «προσεγείωση» (δπως θᾶλεγε δ Μάρκ) τῆς μαρξιστικῆς σκέψης. Στὸ σημεῖο αὐτὸ γινόταν φανερὸ δτι, δπως ἔλεγε πάλι δ Μάρκ, «**τὸ ὄπλο τῆς κριτικῆς δὲν μπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσει τὴν κριτικὴ τῶν δπλῶν**»⁽³⁾. Μιὰ σκληρὴ μοίρα εἶχε διδάξει στοὺς προλεταρίους τῆς "Ανατολῆς δτι «**ἡ ὑλικὴ δύναμη δὲν μπορεῖ νὰ συντριψτεῖ παρὰ μόνο ἀπὸ μιὰ ἀλλη ὑλικὴ δύναμη**»⁽⁴⁾. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ οἱ πολῶνοι καὶ οἱ οὐγγροὶ διανοούμενοι κατόρθωσαν νὰ βγοῦν ἔξω ἀπὸ τὸ μαγικὸ κύκλῳ τοῦ φόρου καὶ τῆς ἀδυναμίας, πλησίαζε ἡ στιγμὴ δπου «**ἡ θεωρία θὰ διαποτίξε τὶς μάζες**» καὶ θὰ γινόταν «**μιὰ ὑλικὴ δύναμη**»⁽⁵⁾. Κι δπως ἡ κριτικὴ τῶν ρεβιζιονιστῶν ἀνακεφαλαίωσε δλες τὶς βαθμίδες τῆς μαρξιστικῆς κριτικῆς, ἔτσι καὶ ἡ οὐγγρικὴ ἐπανάσταση ἀνακεφαλαίωσε δλη τὴν πεῖρα τῶν μοντέρων ἐπαναστατικῶν ἀγώνων ἀπὸ τὸ 1848 μέχρι σήμερα.

"Ετσι ἡ δειλὴ αύτοκριτικὴ τῆς ὄρθιδοξίας ἐσίγησε μπρὸς στὸ «**ὄπλο τῆς κριτικῆς**». Ἀλλά, δπως θᾶλεγε δ ίδιος δ Μάρκ, τὸ «**ὄπλο τῆς κριτικῆς**» ἐπρόκειτο κι αὐτὸ γρήγορα νὰ ξεπεραστεῖ ἀπὸ τὴν «**κριτικὴ τῶν δπλῶν**». Τὸ δτι ἡ ἀντικριτικὴ τῶν τάνκς ἐπρόκειτο ν' ἀποδειχτεῖ ισχυρότερη ἀπὸ τὴν ἔξέγερση ἐνδὲς δλάκερου λαοῦ, δὲν εἶναι κάτι ποὺ θὰ ἔξεπλησσε τὸ θαυμαστὴ τῶν γάλλων Comptunards τοῦ 1871. 'Η οὐγγρικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1956 ὑπῆρξε ἡ μόνη ἐπανάσταση ποὺ πραγματοποιεῖ τὴ μαρξιστικὴ ίδέα τῆς ἐπανάστασης : τὸ φοβερότερο σύμβολο τῆς τραγωδίας τοῦ μαρξισμοῦ εἶναι τὸ δτι, στὸ δνομα τοῦ Μάρκ, οἱ πιὸ «**ὁρθόδοξοι**» δπαδοὶ του ἐπνιξαν στὸ αἷμα τὴν τελευταία — καὶ δχι ἀσφαλῶς τὴν ὕστατη — ἐργατικὴ ἐπανάσταση τοῦ καιροῦ μας.

1) Vasek Kana: στὸ περιοδικὸ τῆς Πράγας Λιτεράρνι Νόβινυ, ἀρ. 18 (1956).

2) S. Chelstowski καὶ W. Godek. Στὸ Πὸ Πρόστον τῆς 28-10-1956.

3) Marx : Die Frühschriften, σελ. 216.

4) Marx : αὐτ.

5) Marx : αὐτ.